

Nuorgamin kylän maisemanhoitosuunnitelma

ANNA KURKELA

Nuorgamin kylän maisemanhoitosuunnitelma

ANNA KURKELA

RAPORTEJA 119 | 2013

NUORGAMIN KYLÄN MAISEMANHOITOSUUNNITELMA

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Taitto: Ritva-Liisa Hakala

Kansikuva: Anna Kurkela

Kuvat ja kartat: Hannu Lehtomaa, Riku Elo

Painopaikka: Kopijyvä Oy, Kuopio

ISBN 978-952-257-925-6 (painettu)

ISBN 978-952-257-926-3 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2846 (painettu)

ISSN 2242-2854 (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-257-926-3

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus

Sisältö

1 Johdanto.....	5
2 Nuorgam Suomen pohjoisin kylä	6
2.1 Kylän sijainti ja suunnittelualueen raja.....	6
2.2 Nuorgamin historian pääpiirteet	6
2.3 Väestö- ja elinkeinorakenne	8
2.4 Alueiden käyttöä ohjaava kaavoitus	8
3 Nuorgamin kylämaisema	10
3.1 Nuorgamin kyläkuva	10
3.2 Luonnon maisema	11
3.3 Rakennettu maisema.....	13
4 Nuorgamin kylämaiseman kehittämissuunnitelma	15
4.1 Kylämaiseman kehittämistavoitteet	15
4.2 Rakennetun maiseman kehittäminen	16
4.3 Kulttuuriympäristön kehittäminen	22
4.4 Virkistysalueiden kehittäminen	24
4.5 Luonnon maiseman kehittäminen	26
5 Maisemanhoitotöiden kustannusarvio	28
Lähteet	29
Liitteet	30
Liite 1. Kartta Nuorgamin maisemanhoitoalueen kehitettävistä kohteista.....	30
Liite 2. Esimerkkejä Nuorgamiin sopivista ulkokalusteista	31

1 Johdanto

Maisemat ilmentävät kulttuuri- ja luonnonperinnön monimuotoisuutta. Maisema on eri elementtien muodostama kokonaisuus, joka muuttuu jatkuvasti ihmisen toiminnan ja luonnon vaikutuksesta. Maisemalla on tärkeä merkitys ihmisen elinympäristönä ja maisema on osa yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin perustaa. Jokaisella ihmisellä on maiseman suojeluun, hoitoon ja suunnitteluun liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia. Hyvin hoidettu ja omaleimainen kylämaisema vaikuttaa asukkaiden ja matkailijoiden viihtyvyyteen sillä kylämaisema on kuin käyntikortti kylästä ja sen asukkaista.

Lappi on tunnettu hienoista jylhistä maisemistaan, upeasta ainutlaatuisesta luonnostaan, vahvasta saamelaiskulttuuristaan sekä persoonallisista pienistä kylistään. Nuorgamin kylässä on alettu yhä enemmän kiinnittämään huomiota kylän maisemallisiin arvoihin ja maisemanhoito sekä viihtyvyyden luominen kylään ovat tärkeä osa kyläkuvan kehittämistä. Nuorgamin maisemanhoitosuunnitelmalle on ollut tarvetta, sillä Nuorgam, EU:n pohjoisin kylä, sijaitsee merkittävällä paikalla ainutlaatuisessa ympäristössä, jossa vieraillee paljon matkailijoita ja muita ohikulkijoita. Viihtyisät ja ainutlaatuiset maisemat parantavat kylän imagoa ja maisema on yksi tärkeä vetovoimatekijä. Nuorgamin kyläseura on jo usean vuoden ajan kartoittanut kylän kehittämistarpeita ja kyläilmeen kohentaminen on ollut yksi osa kyläsuunnittelua.

Nuorgamin kylän maisemanhoitosuunnitelma tehdään "Viranomaisyhteistyön kehittäminen Tenojokilaaksossa 2011–2013" -hankkeessa. Hanke on norjalaisten kanssa yhteistyössä toteutettava kansainvälinen Interreg -hanke, jonka Suomen rahoittajana ovat EU, Lapin ELY-keskus ja Utsjoen kunta. Hanke on jaettu viiteen osa-alueeseen: WP1 Eroosiosuojausten maisemointi, WP2 maisemanhoitosuunnitelmat, WP3 Ilmakuvaus, WP4 Aikaisempien eroosiokohteiden seuranta ja WP5 Tulvavaara-kartoitus Suomessa ja Norjassa - pilottikohteena Nuorgam-Polmak. Hankkeen WP2 osiossa Nuorgamin kylälle tehdään maisemanhoitosuunnitelma ja rakennetaan infopiste sekä opasteita huomion arvoisille paikoille. Hankkeen hallinnasta vastaavat Suomessa Lapin ELY-keskuksen ympäristö- ja luonnonvarat vastuualue ja Norjassa Norges Vassdrags- og Energi-direktorat (NVE).

Maankäyttö, rakentaminen ja elinkeinojen kehittäminen muokkaavat maisemaa. Nuorgamin peruselinkeinot porotalous, lohenpyynti, matkailu ja kaupan käynti näkyvät jokainen omalla tavallaan kylässä. Erilaiset perinne- ja luontopolut, lintutornit, näköalapaikat, kulttuuriperintökohteet, vanhat pihapiirit yms. ovat kohteita, joita voidaan hyödyntää esimerkiksi maisemamatkailun kehittämisessä. Tällaisia kohteita on mahdollista korostaa ja kunnostaa pienelläkin vaivalla ja niistä hyötyvät sekä kyläläiset että matkailijat. Nuorgamin kylällä on jo olemassa useita maisemallisesti mielenkiintoisia kohteita, jotka saadaan esille kunnostamalla ja merkitsemällä. Kylältä löytyy mm. useita vanhoja rakennuksia ja pihapiirejä, joita voi tarkastella kylätiellä kävelemällä. Lisäksi Isonkivenvaaran näköalapaikka on hieno paikka, jonka läpi kulkee Skaidijärven luontopolku. Lisäksi Nuorgamin kylällä sijaitsee EU:n pohjoisin piste Norjan rajan vieressä.

2 Nuorgam Suomen pohjoisin kylä

2.1 Kylän sijainti ja suunnittelualueen raja

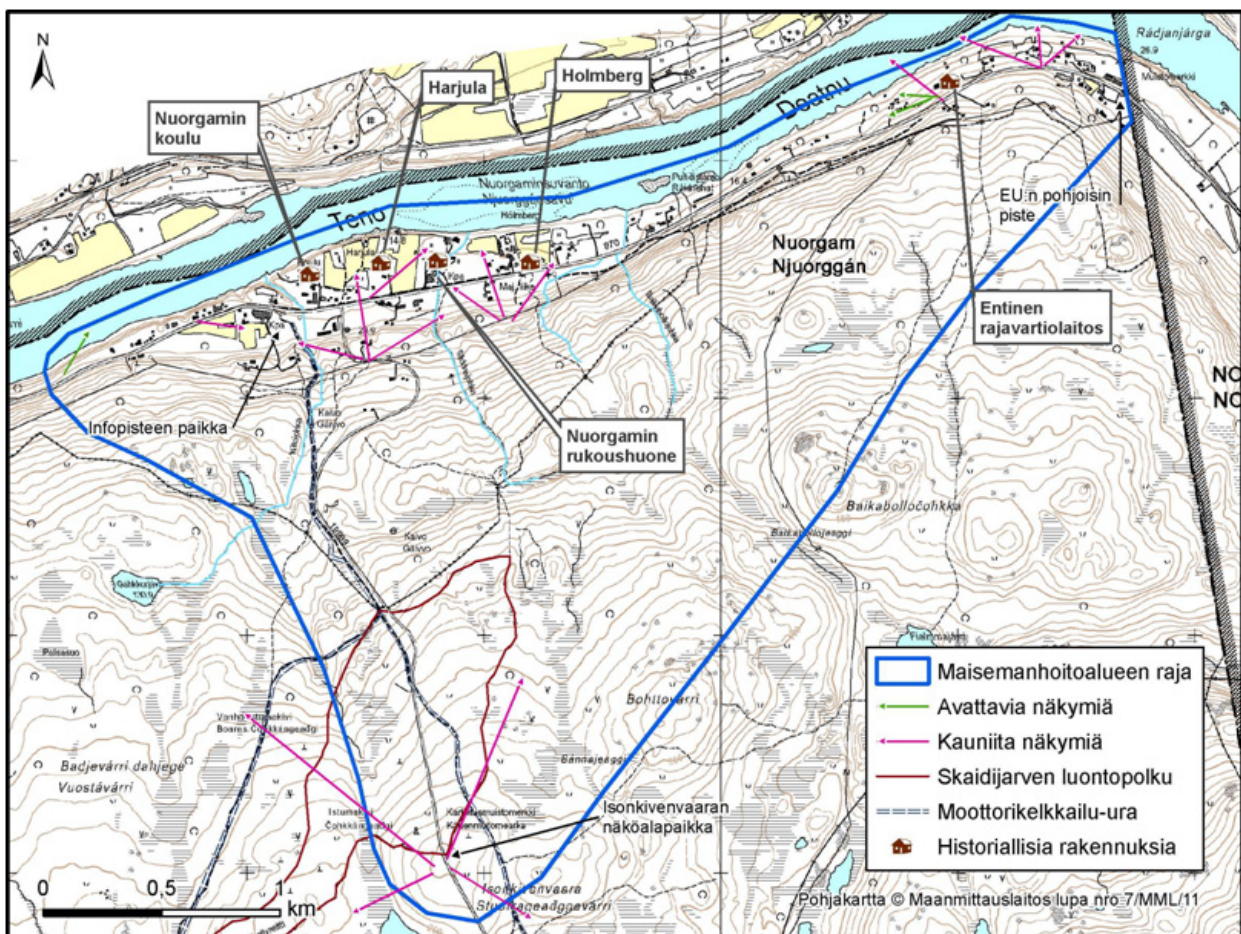
Nuorgamin kylä sijaitsee Utsjoen kunnan koillisosassa Tenojoen varrella noin 44 km Utsjoelta koilliseen päin. Kylän pohjoislaidalla virtaava 250 km pitkä Tenojoki toimii Suomen ja Norjan välisenä rajajokena. Nuorgamin kylän koillisessa päässä on Norjan ja Suomen rajanylityspaikka. Lähin naapurikylä on Norjan puolen Polmak, jonne on matkaa noin viisi kilometriä rajalta. Norjan Hillagurrá -kylä sijaitsee Nuorgamin kohdalla Tenojoen toisella puolella. Lähin kaupunki Suomen puolella on Rovaniemi (noin 500 km) ja Norjan puolella Vesisaari (Vadsö) (noin 80 km).

Maisemanhoidon suunnittelualue sijoittuu Nuorgamin kylän keskusta. Raja on linjattu kylän keskustasta Norjan rajalle sekä Isonkivenvaaraan (kuva 1). Raja pitää sisällään kylän keskeisimmät alueet, kylän

keskustan, rajan seudun sekä Isonkiven vaaran näköalapaikan. Suunnittelualueen pinta-ala on 760 hehtaaria. Nuorgamiin kylältä viisi kilometriä Utsjoelle päin sijoittuvat Boratpokcán ja Alakönkään alueet ovat myös osa Nuorgamin kylää. Näille alueille Utsjoen kunta on tekemässä maisemanhoitosuunnitelmaa ja nämä alueet ovat rajattu tämän suunnitelman ulkopuolelle.

2.2 Nuorgamin historian pääpiirteet

Nuorgamin kylähistoria ulottuu kauas, ainakin 1600-luvulle. Pohjoisen alkuperäiskansa, saamelaiset, ovat asuttaneet Nuorgamin alueen hyvin pitkän aikaa. Ihmiset elivät pienissä 20–30 hengen ja joskus jopa 120–150 ihmisen ryhmissä alueen kantokyvyn mukaan. Aluksi Nuorgamin alue on toiminut kesäajan asuinpaikkana ja ihmiset ovat saa-

Kuva 1. Kartta Nuorgamin kylästä ja maisemanhoitosuunnitelman rajat.

Kuva 2. Vanha Välimaan asuinkenttä, Tenojoen rannalla, on tyypillinen entisajan tila tuohi-turvekattoisine rakennuksineen.
Kuva: Kurkela 2011.

neet elantonsa Tenojoen lohesta ja muista luonnon tuotteista. 1600-luvun alkupuolella ei vielä ollut massiivista porotaloutta vaan kalastus, metsästys, luonnontuotteiden keräily ja kaupan käynti olivat kansalaisten elinkeinoja. 1600-luvun loppua kohden poronhoito valtasi alaa ja vähitellen useat perhekunnat omistivat poroja. Poroja omistavat olivat ranta-alueen asukkaista rikkaimpia (Aikio 1985; Paulaharju 1927).

Saamelaiden maa jakaantui kahtia 1740-luvulla, sillä Suomen ja Norjan välinen raja vedettiin Tenojoelle. Samaan aikaan uudisasutus levisi etelästä kohti pohjoista. Uudisasukkaat asettuivat myös Nuorgamiin ja toivat mukanaan uusia elämäntapoja. Uudisasukkaat rakensivat taloja hyvien kalastuspaikkojen, viljelymaiden ja karjan laidunmaiden lähelle. Vähitellen kiinteä asutus vakiintui Nuorgamiin ja osa saamelaisista suomalaistui ja muutti elintapojaan. Osa uudisasukkaista myös saamelaiden. Lapin ankarien olosuhteiden, viljan heikon kasvun ja lehmien vähäisen tuoton vuoksi muualla Suomessa vahva karjatalous ja maanviljely ovat olleet Nuorgamin ja Tenon alueella melko pienimuotoista ja karjan määrä talouksissa on ollut vähäinen. Maatalous on kuitenkin ollut tärkeä elinkeino ja se on ollut yksi tekijä pysyvän asumisen muodostumisessa. Maatalouden lisäksi lohenpyynti, metsästys, porotalous ja kaupankäynti ovat aina olleet merkittäviä elinkeinoja (Aikio 1985; Paulaharju 1927).

Aluksi asumukset olivat turpeesta tehtyjä matalia lapintupia, joissa oli koivunrisuista tehty lattia, seinät oli tiivistetty tuohilla ja katto oli peitetty turvemättäillä. Ovinurkassa oli takka. Vähitellen rakennustyylit muuttui.

Rakennukset olivat entistä korkeampia, rakennusmateriaalina alettiin käyttää puuta ja ikkunat antoivat valoa. Vesikattona toimi edelleen parhaiten tuvan lämpimänä pitävä tuohi-turvekatto (kuva 2), joka kesäisin kukkiesaan sovitte talon ympäröivään luontoon. Ruuanlaittoa ja lämmitystä helpottamaan taloihin tuli takan sijasta uunit. Vähitellen talot laajenivat ja ensin tuli pirtin suojaksi eteiset, sitten sisään alettiin rakentaa lisähuoneita. Rikkaimmilla oli jo useamman kamarin taloja. Pihapiirissä oli myös talon ulkorakennukset, kuten aitta, navetta ja polttopuutarasto (Aikio 1985; Paulaharju 1927).

Nuorgamissa Tenojoki on toiminut aina kesäajan merkittävänä kulkureittinä. Jokea pitkin kuljettiin veneellä naapurikyliin. Maata pitkin kävelemällä pääsi myös kulkemaan, sillä polku kulki laajojen erämaiden halki ylhäällä tunturissa. Veneellä matka kuitenkin taittui huomattavasti nopeammin. Porokulttuurin levitessä alueelle, talvisaikaan pitkienkin matkojen kulkeminen onnistui nopeasti porokyydillä. Hevosia Tenonlaaksossa ei ollut ainuttakaan. Vasta 1800-luvun loppupuolella Tenonlaakson ensimmäinen hevonen tuli Nuorgamiin kauppias Holmbergin isännälle, joka toi hevosen Kittilästä. Ne, joilla ei ollut poroja eikä hevosta, ajelivat sonnilla. Maantie Utsjoelta Nuorgamiin on saatu valmiiksi vasta vuonna 1967 (Aikio 1985; Paulaharju 1927.)

Tenon kalastuskulttuurilla on hyvin pitkät perinteet. Alueen ensimmäiset kalastusturistit tulivat 1850-luvulla. Kalastusturistit toivat mukanaan myös perhokalastuksen, joka oli alueella uusi pyyntimenetelmä vanhojen pyyntimenetelmien rinnalla. Turistien tulon myötä Tenojoen alueelle kehitettiin Tenon kalastussäännöt (Aikio 1985).

Vuonna 1898 Suomen valtio puuttui poronhoitoon ja määräsi poronomistajat perustamaan paliskunnat. Nuorgamin kylä kuuluu Kaldoaivin paliskunnan alueelle. Poronhoitolaki tuli voimaan vuonna 1932 (Aikio 1985).

2.3 Väestö- ja elinkeinorakenne

Nuorgam on yksi kolmesta Utsjoen kunnan suurimmasta kylästä. Utsjoen kunnassa asuu noin 1 300 asukasta (vuonna 2009) ja se on Suomen ainoa kunta, jossa on saamenkielinen enemmistö. Nuorgamin kylän asukasluvu on jo usean vuoden ajan ollut noin 200 asukasta. Vaki-
tuisten asukkaiden lisäksi alueella on jonkin verran loma-asuntoja ja erityisesti kesäaikana väestön määrä kasvaa mm. kylässä suosittu kalastusturismin vaikutuksesta.

Poronhoito, kalastus, metsästys sekä luonnon-
tuotteiden keräily ja käsityöt ovat alueen alkuperäisiä perinteisiä elinkeinoja. Näitä elinkeinoja harjoitetaan Nuorgamissa nykyisinkin, erityisesti poronhoito on monille tärkeä elämäntapa. Näiden lisäksi raja-
kauppa ja matkailuun liittyvät palvelut ovat kylän tärkeimpiä tulon lähteitä. Monia perinteisiä elinkeinoja harjoitetaan yhdistelmäelinkeinoina uudempien elinkeinojen ohella. Osa kylän asukkaista kulkee töissä muualla Utsjoen kunnassa sekä Norjan puolella.

Julkisia palveluita Nuorgamissa edustaa Nuorgamin koulu (kuva 3), jossa on vuonna 2011 yhteensä 14 oppilasta. Koulussa on töissä neljä opettajaa sekä keittäjä

ja talonmies. Suurin osa oppilaista opiskelee suomen kielellä, mutta koulussa opetetaan myös saamen kielellä. Lisäksi Nuorgamissa käy kirjastoauto ja kansalaisopisto järjestää erilaisia kursseja kylällä. Nuorgamin kylältä kulkee linja-auto Utsjoelle ja joitakin linja-autovuoroja kulkee Nuorgamista Norjan Tanaan.

Kyläkeskuksessa sekä Tenojoen varrella on useita kalastus- ja luontomatkailuun liittyviä majoituspalveluita sekä kylällä on hyvät kaupalliset palvelut väestömäärän nähden. Yrityksiä on kaikkiaan parikymmentä. Matkailijoista suurin osa koostuu kotimaan matkailijoista, jotka tulevat kesäaikaan kalastamaan Tenojoelle tai kevättalvella pilkille ja kelkkailemaan. Kaupan ala on erityisen vilkasta rajan läheisyydessä sijaitsevalla kylällä, sillä Norjasta tulee paljon asiakkaita. Rajakaupan vaikutusalueena on Tanan kunnan alue ja Varangin vuonon alue Norjassa.

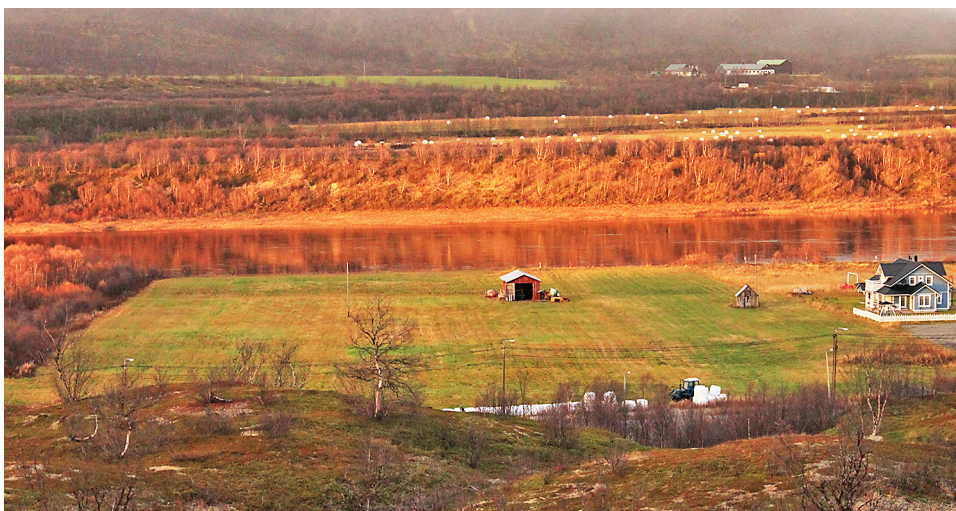
2.4 Alueiden käyttöä ohjaava kaavoitus

Nuorgamin kylän alueella on voimassa Pohjois-Lapin maakuntakaava osa 1/2. Lisäksi Utsjoen kunnassa on tehty Tenojokilaakson kehittämissuunnitelma ja oikeusvaikutteiset rantaosayleiskaavat Tenonlaakson ja Inarijokilaakson sekä Utsjokilaakson alueelle. Nuorgamin kylän aluetta koskee Nuorgamin rantaosayleiskaava. Osayleiskaava ei kuitenkaan ole tässä muodossaan lainvoimainen ja asian käsittely sekä kaavan laatiminen on vielä kesken.

Kuva 3. Nuorgamin koulu sijaitsee Tenojoen rannalla. Nuorgamin lapset saavat käydä kouluaan omassa kylässä. Kuva: Kurkela 2011.

Kuva 4. Kaavoituksessa Nuorgamin laajat pellot ja niityt suositellaan säilytettävän avoimena. Kuva: Kurkela 2011.

Maakuntakaavassa Nuorgamin kylä on merkitty keskustatoimintojen alueeksi. Kaavan maisemaselvityksessä alueelle on ehdotettu mm. rakentamiseen liittyviä suosituksia, jotta alueen maisema-arvot säilyisivät. Kaavassa mainitaan, että rakennusten mitoitukset, väriytykset ja materiaalit tulisi sovittaa perinteiseen rakennuskantaan mikäli vanhojen tilojen ja kylien yhteyteen toteutetaan matkailupalveluiden rakentamista (esim. lomamökkejä).

Rakennukset tulisi myös ryhmitellä alueen kulttuuriympäristöille tyypillisellä tavalla. Myös kulttuuriympäristöjen ulkopuolella rakentamisen tyyli ja sijoittamistapa tulee sovittaa ympäristöönsä. Mahdolliset uudet rakentamisen vyöhykkeet tulisi sijoittaa loivapiirteisten, harjuaineksesta muodostuneiden rantaterassien alueille, jotta maiseman nykyinen vyöhykejako (ihmistoiminnan vyöhykkeet – luonnonalueet) säilyisi ja maisemakuva ei ”rikkoutuisi” luonnonaluekokonaisuuksia pirstovan, alueelle epätyypillisesti sijoittuneen uudisrakentamisen myötä.

Nuorgamissa rakennettujen alueiden täydennysrakentaminen järkevöittäisi nykyisellään hieman hajaista kylärakennetta ja saattaisi kohentaa kyläkuvaa. Luonnonmaisemajaksoille ei tulisi sijoittaa uutta rakentamista tai muuta maisemaa muuttavaa maankäyttöä. Nuorgamin kylässä olevat avoimet pelto- ja niittyalueet on kyläkuvan kannalta tärkeää säilyttää avoimena (kuva 4) (Pohjois-Lapin maakuntakaavan maisemaselvitys).

Myös Nuorgamin osayleiskaavaehdotuksessa on huomioitu uuden rakentamisen vaikutukset maisemaan. Kaavan rakentamistapaohjeissa sanotaan, että rakennusten ja rakenteiden tulee sopeutua malliltaan,

materiaaleiltaan, mittasuhteiltaan ja väriytykseltään perinteiseen rakentamistapaan ja luonnonmaisemaan. Rakennuksia ei tule sijoittaa avoimille ranta- ja peltoalueille. Uudet rakennukset tulee sijoittaa olemassa olevien rakennusten ja rakennusryhmien yhteyteen. Saamelaiskulttuuri tulee huomioida yhtenä maankäytön ja rakentamisen keskeisenä lähtökohtana. Ranta-alue ja sillä oleva joen reunakasvillisuus tulee säilyttää mahdollisimman luonnontilaisessa muodossaan (Maa ja Vesi Oy 2005).

Nuorgamin osayleiskaavaehdotuksessa on merkitty suojeltaviksi rakennuksiksi Nuorgamin koulu-rakennus sekä Nuorgamin kappeli (rukoushuone). Rajalan alueella tien ja Tenojoen välinen alue on ehdotettu kulttuurimaisemakokonaisuudeksi (Maa ja Vesi Oy 2005).

3 Nuorgamin kylämaisema

3.1 Nuorgamin kyläkuva

3.1.1 Maisemarakenne

Tenonlaakso on Pohjois-Lapin merkittävimpiä maisemallisesti arvokkaita jokilaaksoja. Karujen tuntureiden keskellä mutkitteleva jokilaakso on luonnonoloiltaan ja maisemaltaan ainutlaatuinen kokonaisuus. Maisema on erämaista ja jylhää. Nuorgamin kylä asettuu Tenojoen ja tuntureiden väliin tasaiselle kannakselle.

Nuorgamin kylässä korostuvat ihmisen toiminnan muovaama pieni kylämaisema yhdistettynä ympärillä olevaan laajaan luonnonmaisemaan (kuva 5). Kylän ympäriltä kohoavat jylhät tunturit, jotka muodostavat laaja-alaisen ja vaikuttavan kaukomaiseman sekä Suomen että Norjan suuntaan. Asutuksen rakenne on nauhamainen myötäillen joen ja tunturin rinteiden muotoja. Kylämaisema on osittain pienipiirteistä lähimaisemaa, jossa asuinalueet ja rakennukset ovat sijoittuneet suhteellisen tiiviille alueelle.

Nuorgamin kylämaisema on omakotitalojen ja niiden pihapiirien sekä peltojen ja tunturikoivikoiden muodostamaa mosaiikkia. Maisemasta voidaan erottaa sekä saamelaisen että suomalaisen kulttuuriperinnön vaikutteita. Rakennuskanta on enimmäkseen alueelle tyypillistä rakennuskantaa, jonka sekaan on tehty uudemman aikakauden rakennuksia. Kyläkuvassa voi edelleen nähdä persoonallista entisajan rakennusarkkitehtuuria ja kylältä löytyy muutamia vanhan perinteen tyylin mukaisia pihapiirejä. Lapin perinteinen piha-

Kuva 5. Nuorgamin kylämaisemassa pienipiirteinen rakennettu maisema sulautuu laajaan ja avaraan luonnonmaisemaan. Kuva: Gunnar Kristiansen, NVE 2011.

piiri on avoin ja rakennukset on sijoitettu huolellisesti pihapiiriin. Pihassa on päärakennuksen lisäksi useita pieniä ulkorakennuksia. Nuorgamissa joidenkin vanhojen rakennuksien maalipinta on kulunut ja muutamat rakennukset ovat hieman ränsistyneet.

Nuorgamin kyläkuvasta erottuu myös uusi rakennuskanta. Uudet rakennukset näkyvät maisemassa mm. värinsä ja uudemman rakennustyylin vaikutuksesta. Uudet rakennustyömaat kertovat mm. kylän elinvoimaisuudesta. Alueella rakennetaan mm. uusia omakotitaloja sekä loma-asuntoja. Lisäksi kylän keskusta on valmistumassa uusi Suomenrinteen kaupakeskus nykyisen Suomenrinteen kaupan viereen.

Nuorgamin kylämaisemassa tärkeä osa kyläkuvaa ovat laajat avoimet niityt ja pellot, jotka ovat aikoinaan olleet tärkeitä karjan laidunmaita. Nykyisin pelloilla viljellään heinää poroille. Peltojen laidalla näkyy taloja sekä muutamia maisemapuuryhmiä. Myös Norjan puolen laajat peltoalueet sekä talot ja navetat Tenojoen toisella puolella näkyvät kylään. Osa entisajan pelloista on kuitenkin lähes umpeen kasvanut.

3.1.2 Tärkeät maisema-alueet, näkymät ja häiriötekijät

Nuorgamissa on laajoja yhtenäisiä näkymäalueita (kuva 1). Kylän ympärille avautuu laaja panoraama tunturimaisema Norjan suuntaan, jossa tunturien laet ulottuvat silmin kantamattomiin. Kyläraitilta näkymät ovat myös avarat moneen suuntaan, mutta etelän suunnassa laajempia näkymiä rajaavat jyrkkärinteiset vaarat. Vaaran päältä katsottaessa koko Nuorgamin kylä sekä Norjan Hillagúrra –kylä on mahdollista nähdä laajana panoraamamaisemana.

Maiseman painopistealueet ja merkittävimmät näkymät sijoittuvat keskelle kylää. Painopistealueilla tarkoitetaan sellaisia merkittäviä kohteita, joissa maisemalla on huomattava merkitys mm. suuren katsomajamäärän vuoksi. Maisemallisesti herkkiä alueita ovat

Kuva 6. Nuorgamissa maiseman häiriötekijöinä usein mainitaan ilmassa roikkuvat katuvalojen sähkökaapelit. Kuva: Kurkela 2011.

mm. kylän sisääntuloalue, Pulmankijärventien risteysalue, rajan ympäristö sekä kauppojen ympäristöt. Maisemallisesti tärkeitä alueita ovat myös Nuorgamin koulun ja rukoushuoneen alueet sekä Isonkivenvaaran näköalapaikka. Näillä alueilla ihmiset pysähtyvät ja ehtivät havainnoida ympäristöään, jolloin ainutlaatuinen kylämaisema korostuu.

Häiriötekijöinä Nuorgamin kylämaisemassa voidaan pitää paikoin reheviä tienvarsipusikoita, jotka peittävät näkymiä Tenojoelle ja tekevät tiemaiseman putkimaiseksi. Kylän keskustan alueella selkeitä häiriötekijöitä muodostuu talojen ja yritysten pihoiilla olevien tavarakasojen vaikutuksesta. Pihoiilla sijaitsevat tavarat kiinnittävät katsojan huomion erityisesti silloin, jos tavaraa on paljon ja ne ovat epäjärjestyksessä. Lähimaisemaa rumentavia tekijöitä ovat erilaiset roskat ja roskien keräyspaikat, jotka näkyvät kylätielle. Nuorgamin kylässä lähimaisemaan vaikuttavat negatiivisesti myös epäsiistit postilaatikkorivistöt, rispaantuneet tai kaatuneet vanhat aidat ja ränsistyneet käyttämättömät rakennukset. Maisemaa rumentavia tekijöitä ovat myös ilmassa pylväiden välissä roikkuvat sähkökaapelit (kuva 6).

3.2 Luonnon maisema

3.2.1 Maiseman maastomuodot

Kallioperän suurmuodot luovat maiseman rakenteellisen perustan. Moreeni- ja harjumuodostumat sekä selänteiden väliin jäävät laaksot luovat rungon maiseman muodoille ja monimuotoiselle maisemarakenteelle.

Nuorgamin kylä on sijoittunut jokilaaksoon tasaiselle Tenojoen rantatasanteelle ja maiseman muodot ovat loivapiirteisiä verrattuna Tenojoen yläjuoksun maaston muotoihin. Kylältä nousee laajat rinteet etelään päin ja osa rakennuksista on rakennettu ylös rinteiden tasaisempiin kohtiin. Tenojoen toisella puolella näkyy Norjan Hillagurra -kylä sekä laajat vaara- ja tunturialueet. Kylän koillispuolella Norjan rajalla on hieman jyrkkäpiirteisempää kuin kylän keskustassa ja asutus on sijoittunut pääosin rinteisiin Tenojoen ja tien väliin. Kylän keskusta on noin 30 metriä merenpinnan yläpuolella ja suunnittelualueen korkein kohta Isonkivenvaara on reilu 200 metriä merenpinnan yläpuolella.

3.2.2 Maaperäolosuhteet

Pohjois-Lapin kallioperän kivilajit ovat pääosin happamia, mikä vaikuttaa kasvillisuuden karuuteen. Tenojokilaakson yleisin maalaji on mannerjäätikön kerrostama pohjamoreeni, joka tasoittaa ja pehmentää kallioperän korkokuvaa. Nuorgamin kylän kohdalla on maanviljelyyn ja rakentamiseen soveltuvia hienoaineksisia alueita, vanhoja jokiterasseja ja laakson täyhteitä. Maa-aines on pääosin hienoa hiekkaa tai jopa silttiaineksia sisältävää maata. Hienoin maa-aines sijaitsee Nuorgamin keskustassa Pulmankijärven risteysalueella. Hienojakoinen tasarakenteinen maa-aines on myös eroosioherkkää ja rakentaminen hienoaineksisille maa-alueille on osittain lisännyt eroosion vaaraa. Lumen sulamisvedet kuljettavat paikoin hiekkaa ja hietaa jokeen vaaran rinteiltä. Kylän kohdalla on tärkeää, että kasvillisuus sitoo maaperää joen rannoilla ja vaaran rinteillä.

Kuva 7. Nuorgamin pääpuulaji on tunturikoivu, jota kasvaa runsaasti alueella. Kuva: Kurkela 2011.

3.2.3 Alueen kasvillisuus ja ilmasto

Nuorgamin alue kuuluu ilmastollisesti Tunturi-Lappiin. Golf-virran ansiosta Nuorgamin alueen ilmasto on huomattavasti leudompi kuin vastaavilla leveysasteilla muualla maapallolla. Kesän kasvukausi on lyhyt, alle 70 päivää. Natura-alueita suunnittelualueella ei ole, mutta Nuorgamin eteläpuolella hyvin lähellä kylää on Kaldoaivin erämaa sekä Pulmankijärvi, jotka kuuluvat Natura 2000 -alueisiin.

Kasvuolosuhteista johtuen havupuut eivät enää menesty alueella, vaan puusto koostuu pääosin tunturikoivikoista (kuva 7). Pohjois-Lapin alueella koivumittarit tuhoavat toistuvasti alueen tunturikoivikoita. Viimeisin tuhovuosi oli vuonna 2005, jonka vuoksi osa Nuorgamin koivikoista on vieläkin lehdettämiä (kuva 7). Tunturikoivun lisäksi alueella voi olla myös mm. pihlajaa, haapaa ja raitaa. Kookkaampia puita kasvaa puronuomissa suojaisissa kasvupaikoissa. Purojen varret ja kurut ovat rehevää pensas- ja ruoho-

kasvillisuutta, sillä lumien sulamisvedet kuljettavat mukanaan ravinteita. Kylän keskustassa *Niitojohka* –ojan varsi on kasvillisuudeltaan rehevää ja se erottuu maisemassa hyvin. Lisäksi rukoushuoneen läheisyydessä sijaitsee vanha umpeenkasvanut niitty, joka on rehevämpi ja isopuustoisempi koivikko. Muualla kyläkeskuksessa on pääosin matalaa ja harvapuustoista tunturikoivikkoa. Rehevää ja isompaa koivikkoa löytyy myös rajan seudulta, jossa isoa puustoa tulisi säästää.

Tunturikoivikolle on tyypillistä vahva sammalpohjaisuus. Kenttäkerroksen lajeja ovat mm. mustikka, juolukka, variksenmarja, suopursu, talvikit ja vaivaiskoivu. Alueella tyypillinen laji on myös kataja, joka viihtyy tasaisilla hiekka-alueilla. Nuorgamin alueella katajien kasvupaikat on raivattu niityiksi, joten katajia esiintyy nykyisin pienialaisesti. Nuorgamilta Utsjoelle päin Alakönnäällä sijaitsee yksi luonnonsuojelulain 29§:n mukainen katajaketo (Maa ja Vesi Oy 2005).

Kuva 8. Tenojoki on Nuorgamin kylän tärkein vesistö. Kuva: Kurkela 2011.

Kuva 9. Holmbergin tila edustaa Nuorgamin vanhaa rakennuskantaa. Kuva: Kurkela 2011.

Suunnittelualueella esiintyy hyvin vähän soita. Tyyppillisesti suoalueet ovat kapeita suojuotteja harjanteiden välisissä painanteissa. Nuorgamin kylällä suoalueita on jonkin verran kyläkeskuksesta etelään päin vaarojen väleissä.

3.2.4 Vesistöt

Nuorgamin alue kuuluu Tenojoen päävesistöalueeseen. Nuorgamin tärkein vesistö on Suomen ja Norjan rajajoki, Tenojoki (kuva 8). Tenojoki on 250 km pitkä joki, joka laskee Jäämereen. Joki saa alkunsa Ruijan laajoilta tunturiylängöiltä. Karigasniemen kylän alapuolella Tenojoen latvajoet, Inarijoki ja Kaarasjoki, yhtyvät Tenojoeksi. Tenojokeen laskee useita sivujokia.

Maisemanhoidon suunnittelualueella Tenojokeen laskee kaksi suurempaa ojaa ylhäältä tunturista. *Siidasjohka* (Siitosen joki tai Siitosjoki) laskee Auralan kaupan vierestä. Oja on tien rakennuksen yhteydessä kaivettu laskemaan nykyistä uomaa pitkin Tenojokeen. Aiemmin ojan alaosa oli hieman enemmän länteen päin. Yläosastaan oja on luonnontilainen. Kylän keskustassa *Niitojohka* laskee läheltä koulua. Ojan paikalla on ollut aikoinaan upposuo, joka ojitettiin. Lisäksi tuntureilta laskee muita pienempiä oja, joita pitkin lumen sulamisvedet päätyvät Tenojokeen, mm. *Baikabollojohka* laskee vaaran rinteiltä Tenojokeen Rajalan ja keskustan välillä. Muita vesistöjä suunnittelualueella ei ole, lukuun ottamatta pieniä tunturilammikoita. Skaidijärvi kylän eteläpuolella on kylän lähin järvi.

Kylän alueella on myös pohjavesialue, josta saadaan käyttövesi kylän alueelle.

3.3 Rakennettu maisema

3.3.1 Rakennukset ja muut rakenteet

Nuorgamin kylän rakennuskanta koostuu pääosin asuinrakennuksista ja niiden pihapiirissä olevista pienemmistä talousrakennuksista. Kylän rakennukset ovat pääosin omakotitaloja sekä liikerakennuksia. Alueella on yksi rivitalo kyläkeskuksessa. Kylän vanhimpia tiloja ovat Harjula, joka sijaitsee koulun lähellä Johanssenin rautakaupan kohdalla Tenojoen rannalla sekä Holmberg (kuva 9), joka sijaitsee Nuorgamin lomakeskuksen koillispuolella (kuva 1). Myös Nuorgamin koulu sekä rukoushuone ovat vanhoja rakennuksia kylällä ja ne ovat merkitty yleiskaavaehdotuksessa suojeltaviksi rakennuksiksi.

Alueelle perinteisessä asuinrakentamisessa tilan päärakennuksen suunta on ollut joen suuntainen tai poikittainen joen virtaussuuntaan (kuva 9). Talousrakennuksia on ollut useita ja ne ovat usein sijoitettu joko päärakennuksen kanssa samaan suuntaan tai poikittain muodostaen suoran kulman päärakennuksen kanssa. Polttopuuvarasto sijaitsi perinteisesti lähimpänä päärakennusta. Rakennusten määrä ja sijoittelu on ollut vapaamuotoista ja se hieman vaihtelee tiloittain, mutta yhteistä kaikille on se, että rakennukset muodostavat selkeän pihapiirin. Rakennukset ovat olleet harjakattoisia ja rakennusmateriaalina on ollut luonnon harmaa tai tumma punamullalla maalattu tai tervattu puu.

Nuorgamissa on myös vahva uusi rakennuskanta. Kylälle on tehty viimeisen vuosikymmenen aikana useita uusia asuinrakennuksia, loma-asuntoja sekä liikerakennuksia. Uudemmat rakennukset alueel-

Kuva 10. Tunturissa patikoidessa voi kokea monenlaisia, mielenkiintoisia elämyksiä kuten auringonlaskun. Kuva: Kurkela 2011.

la ovat ulkoasultaan hyvin huollettuja, tyyliltään uuden aikaisia ja värikkäämpiä kuin perinteiset rakennukset. Rakennusmateriaalina on kuitenkin pääosin puu. Kylän kaupat sulautuvat hyvin kylälle tyypilliseen rakennuskantaan. Liikerakennukset ovat matalia, neutraalin värisiä ja rakennusmateriaalina on käytetty puuta.

3.3.2 Liikennealueet ja -reitit

Nuorgamin alueella on kattava tieverkosto. Kylän päätie (Nuorgamintie) on Tenojoen varrella kulkeva seututie 970, joka jatkuu Norjan puolella (seututie 895). Kylän keskustasta lähtee etelään päin paikallistie 19999, Pulmankijärventie. Muut tiet ovat pieniä pistoteitä talojen pihoille. Lähin silta Tenojoen yli on Norjan Tana Bru:ssa ja Suomen puolella Utsjoella.

Tenojoen varrella sijaitsevalle kylälle Tenojoki on aina toiminut tärkeänä vesireittinä ja liikenneväylänä. Joen varrella on useita veneenlasku- ja rantautumispaikkoja. Myös Nuorgamin kylällä on useita veneenlaskupaikkoja, esim. kylän keskellä koulun vieressä.

Nuorgamissa kulkee moottorikelkkareitti Nuorgamin ja Utsjoen välillä (kuva 1). Lisäksi Kaldoaivin erämaan halki kulkee Sevetti-Nuorgam reitti, josta on jatkoyhteydet Norjan Neideniin ja Jäämerelle sekä Inariin. Myös Nuorgamin kylältä on jatkoyhteys Norjaan.

3.3.3 Virkistys- ja vapaa-ajan alueet

Nuorgamin alueella merkittävimmät virkistysalueet liittyvät kalastukseen, moottorikelkkailuun tai tunturissa patikoimiseen (kuva 10). Nuorgamin kyläkeskuksesta hieman Utsjoelle päin löytyy merkittävä Alakönkään ympäristö, jossa on museotie sekä hyvät kalastuskohteet. Nuorgamin lähialueella on useita patikointipolkuja ja tunturiin tehdään vuosittain hiihtolatu. Lähin virallinen ulkoilureitti on Skaidijärven luontopolku Isonkivenvaaran läheisyydessä, Pulmankijärventien ja Skaidijärven välillä (kuva 1).

4 Nuorgamin kylämaiseman kehittämissuunnitelma

4.1 Kylämaiseman kehittämistavoitteet

Kylämaisemat muuttuvat ja kehittyvät ajan myötä maankäyttömuotojen muuttuessa. Maisemanhoito vaikuttaa mm. kyläympäristön viihtyvyyteen, toimivuuteen ja kauneuteen ja maisemanhoidolla voidaan saavuttaa myönteinen imago (kuva 11). Pieniä yksityiskohtia korjaamalla kylämaisema saadaan nopeasti ja vähällä työllä siistimmäksi ja maisemalliset arvot nousevat.

Nuorgam sijaitsee saamelaisalueella, joten alueella on vahva saamelainen identiteetti ja perinteet, jotka tulee huomioida maisemasuunnittelussa. Porotalous sekä kalastus ovat merkittäviä elinkeinoja alueella ja ne ovat osa saamelaiskulttuuria, joten porolaitumet sekä poronhoitoon ja lohenpyyntiin liittyviä rakenteita tulee kunnioittaa aluetta kehitettäessä. Suunnittelussa pyritään huomioimaan alueen omaleimaisuus sekä korostetaan paikallisia arvoja. Erilaiset yksityiskohdat suunnitellaan alueelle sopivaksi ja mahdollisimman luonnonmukaisiksi. Suunnittelussa otetaan huomioon myös luonnon kulutuskestävyys, esimerkiksi suunniteltaessa reittejä pyritään hyödyntämään jo olemassa olevia teitä ja vanhoja polun pohjia.

Nuorgamin kylämaiseman suunnittelu on asukaslähtöinen, jolloin asukkaiden mielipiteet ja tarpeet huomioidaan alueen maisemanhoitosuunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelmassa pyritään muodostamaan selkeitä kokonaisuuksia, jotka ovat mahdollista toteuttaa vähäiselläkin työmäärällä. Maisemasuunnittelussa eri tekijät pyritään sulauttamaan yhteen ja pyritään saavuttamaan yhteiskunnan tarpeiden, taloudellisen toiminnan ja ympäristön välinen tasapaino.

Maisemanhoito on jatkuva prosessi ja se vaatii pitkäjännitteistä työtä. Suunnitelman yksi tärkeä tavoite on saada kyläläiset aktivoitumaan ja innostumaan itse hoitamaan kylämaisemiaan. Suunnitelmassa pyritään suunnittelemaan eri kohteet pitkäkestoisiksi ja helppohoitaisiksi, jolloin maisemanhoitotyöt olisi helppo hoitaa jatkossakin. Nuorgamin kyläseura järjestää keväisin kyläraitin siivoustalkoita. Näiden talkoiden yhteydessä kyläläiset voisivat yhdessä huolehtia eri kohteiden kunnossapidosta ja siistimisestä.

Kuva 11. Ainutlaatuiset maisemat ovat yksi matkailualueen vetovoimatekijä. Kuva: Kurkela 2011.

4.2 Rakennetun maiseman kehittäminen

4.2.1 Infopiste

Nuorgamin kylä tarvitsee infopisteen, josta löytyy tietoa kylästä ja lähialueista. Matkailijat ja kylällä vierailevat ohikulkijat tarvitsevat tietoa kylän aktiviteeteista ja palveluista sekä esitteitä ja kartoja. Tässä Interreg-hankkeessa tehdään infopiste kylälle. Lisäksi kylälle tarvitaan infotaulut kylän alku- ja loppupäähän. Infotauluissa pitäisi olla ainakin kartta alueesta sekä tietoa alueen palveluista. Infopisteisiin tarvitaan opasteet päätieltä.

Nuorgamin kyläseuran päätöksellä kylän infopisteen sijoituspaikaksi tulee uuden Suomenrinteen kauppakeskuksen piha kylän keskustassa. Sijoituspaikka on keskeisellä paikalla kylässä, jolloin mahdollisimman moni löytää pisteen. Kylän keskustan infopisteen lisäksi tarvittavien infotaulujen luontevat sijoituspaikat olisivat kylän loppupäässä rajan vieressä EU:n pohjoisimman pisteen alueella sekä kylän alkupäässä Alakönkäällä. Näihin tauluihin tarvitaan kartta alueesta sekä lyhyt opaste tärkeimmille kohteille.

Maisemallisesta näkökulmasta uuden infopisteen ulkomuoto ja koko täytyy suunnitella alueelle sopivaksi. Koko muotoutuu osittain sen perusteella kuinka paljon tilaa tarvitaan erilaisille materiaaleille ja kartoille. Infopisteen materiaaliksi suositellaan puuta, joka on mahdollisimman luonnonmukainen ja alueel-

le sopiva materiaali. Myös kiveä voidaan tarpeen mukaan hyödyntää. Infopisteen tulee sopia yhteen pihan muiden rakennusten kanssa, mutta sen tulee kuitenkin erottua alueen muista rakennuksista, jotta ohikulkija löytää infopisteen. Kylään sopisi pääosin hirrestä tehty, väriltään tummanruskea tai harmaanruskea inforakennus. Kaikista luonnonmukaisin materiaali olisi perinteinen honkakelo tai maalaamaton pyöreä hirsi. Infopisteen perusta voisi olla kiveä ja katto mustaa huopaa. Info-pisteen lattia tai edusta voisi olla luonnon laattakiveä. Koristevalot pisteessä olisi myös hyvä lisä, sillä alueella on merkittävä osa vuodesta pimeää ajanjaksoa.

Omaleimaisuutta infopisteen ulkonäköön saadaan erilaisilla muodoilla ja pienillä yksityiskohdilla. Esimerkiksi infopisteen katto voisi olla tavallisen huopakaton sijasta myös vanha ja perinteinen tuohi-turvekatto. Tällainen katto sopisi hyvin kylään, sillä se kuvastaa hyvin alueen vanhaa rakennusperinnettä. Infopisteen sisälle tai ulkopinnoille voisi suunnitella erilaisia Nuorgamin teemoihin sopivia kuvia, kuten lohia, riekkoja, poroja tms. Kuvassa 12 on perinteinen metsähallituksen infopisteen malli, joka sopisi hyvin Nuorgamiin.

Kuva 12. Pyöreästä hirrestä tehty turvekattoinen infotaulun malli sopii hyvin Nuorgamiin.

Kuva 13. EU:n ja Suomen pohjoisin piste sijaitsee Nuorgamissa. Kuva: Kurkela 2011.

4.2.2 EU:n pohjoisin piste

EU:n pohjoisin piste sijaitsee Nuorgamin kylän koillislaidalla Norjan ja Suomen rajanylityspaikan vieressä. Piste on ollut kohteessa vuodesta 1995 alkaen. Piste on merkitty isolla kivipatsaalla (kuva 13). Alue on pinta-alaltaan kokonaisuudessaan noin 400 m², jossa on pieni parkkitila autolle.

EU:n pohjoisimman pisteen ympäristö tarvitsee näkyvyyttä ja alueen ympäristö tulisi siistiä mm. raivaamalla pajukkoa. Alueen suunnittelussa tulee huomioida aluskasvillisuuden nopea lisääntyminen. Kohteen ympäristö on avoin ja rehevä kasvupaikka, joka pensoittuu hyvin nopeasti (kuva 14). Luonnontilainen maanpinta kasvaa umpeen muutamassa vuodessa

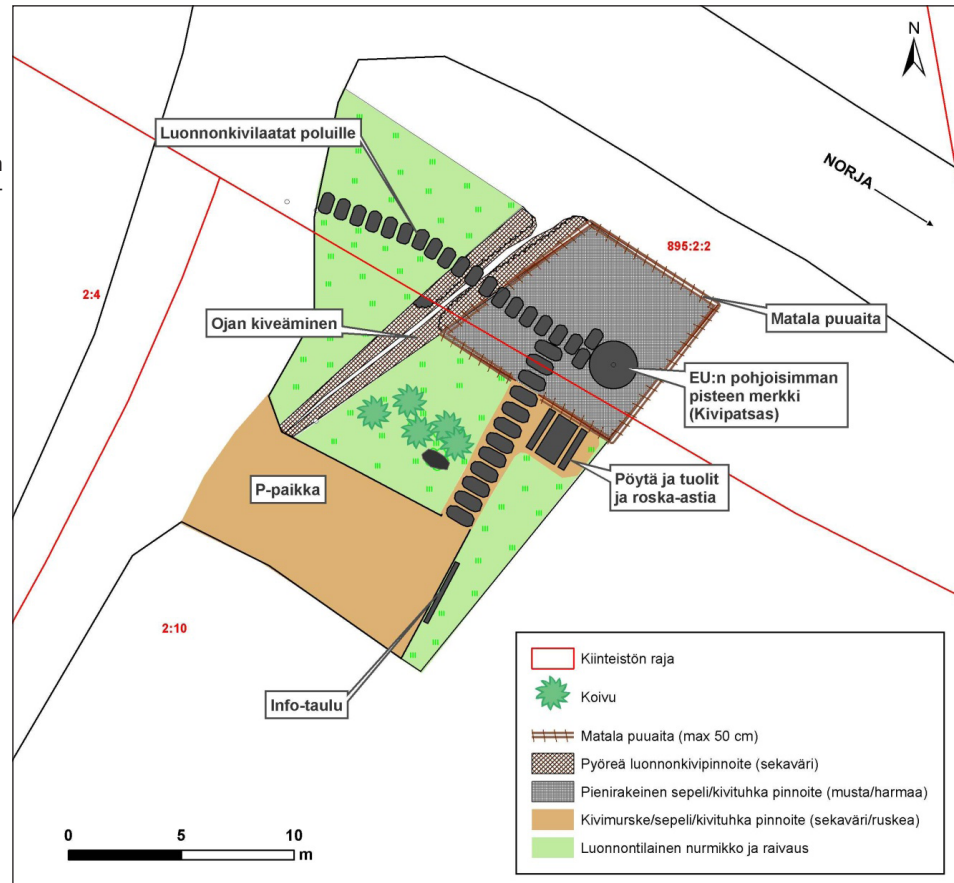
raivaamisen jälkeen. Kohteen maanpinta tarvitsee uusimista ja uuden pintamaan aineksien valinnassa tulee suosia pitkäkestoisia ja helppohoitoisia luonnon materiaaleja, kuten kiveä tai nurmikko. Nurmikko vaatii enemmän hoitamista, sillä valoisalla kasvupaikalla pajut ja koivut kasvavat nopeasti nurmikon läpi ja nurmikko täytyy niittää säännöllisesti. Pajut ja koivut kasvavat ajan myötä myös kivikon läpi.

Kohteeseen tarvitaan lisäksi istumapaikka, pöytä, roska-astia sekä infotaulu. EU:n pohjoisimpaan pisteeseen tarvitaan opaskyltti tieltä, jotta ohikulkijat huomaisivat ko. kohteen. Opaskyltti tarvittaisiin myös Norjan puolelle.

Kuva 14. EU:n pohjoisimman pisteen ympäristö on nykyisin pusi-koitunut ja kaipaa siistimistä.

Kuva 15. Hahmotelma EU:n pohjoisimman pisteen ympäristön maisemoinnista.

Esimerkki kohteen kunnostamiseksi

Kuvassa 15 on hahmotelma millaiseksi EU:n pohjoisimman pisteen ympäristön voisi kunnostaa. EU:n pohjoisimman pisteen kivipatsaan voisi ympäröidä matalalla siirakenteisella tumman ruskealla tai ruskeanharmalla puuaidalla (kuva 15). Aidan korkeus tulisi olla korkeintaan 50 cm, jotta se ei peittäisi kohdetta liikaa. Aitaa tarvitaan yhteensä 28,5 metriä. Aita rajaisi pienen alueen kivipatsaan edestä, jolloin ko. alue korostuisi muusta ympäristöstä. Aidattavan alueen pohja voisi olla tummaa kivituhkaa tai tummanharmaata pientä kivimursketta tai sepeliä (pinta-ala 59 m²). Kivipinnoitteen alle maahan tulee laittaa rakennusvaiheessa suojakangas estämään aluskasvillisuuden kasvamista kiveyksen läpi.

Kivipatsaan eteen kulkevat polut sekä tieltä että parkkipaikalta. Polut voitaisiin pinnoittaa isoilla luonnonkivilaatoilla, ojan ylitykseen tulisi muutama porras. Polkujen pituus on yhteensä 21 metriä, jolloin kohteeseen tarvitaan noin 70 kpl kivilaattoja. Polun leveys olisi yhden kivilaatan kokoinen. Polut ja portaat voisivat olla mustaa porraslaattaa tai tummaa liuskekiveä. Kohteen läpi kulkevan ojan luiskat voitaisiin pinnoittaa pyöreillä sekavärisillä luonnonkivillä, jotka sopivat hyvin Tenojoen alueelle. Kiviteema sopii hyvin saamelaiskulttuuriin ja se on helppohoitoinen, kestävä ja kaunis materiaali.

Istumapaikka, pöytä sekä roska-astia voitaisiin sijoittaa polun ja kivipatsaan viereen aidattavan alueen ulkopuolelle (kuva 15). Penkit ja pöytä voisivat olla materiaaliltaan puuta, väriltään tumman harmaata, tumman ruskeaa, punertavan ruskeaa tai tumman vihreää. Liitteessä 2 on esimerkkejä Nuorgamiin sopivista penkki- ja pöytäkalusteista. Roska-astian materiaali tulee olla niin kestävä, että se ei halkea kovallakaan pakkasella ja malliltaan roska-astian tulee olla helposti tyhjennettävä. Kylän asukkaiden tulee huolehtia roska-astian tyhjentämisestä. Parkkiruudun eteen tulisi sijoittaa infotaulu, jossa on tietoa EU-pisteestä sekä Nuorgamin alueen kartta. Vaihtoehtoisesti infotaulun voisi sijoittaa myös pöydän läheisyyteen.

Kohteen ylimääräinen pajukko ja koivikko tulee raivata nurmialueelta (kuva 15). Muutama kohteessa oleva isompi koivu jätetään kasvamaan ja tuomaan eloa kohteeseen. EU:n pohjoisimman pisteen alueen maanpinta parkkipaikalta ja pöydän kohdalta voisi olla ruskeaa pienirakeista sepeliä, jolloin alue pysyisi pitempään siistinä eikä aluskasvillisuus pääsisi kasvamaan niin nopeasti kohteessa. Rakennusvaiheessa maan alle tulee laittaa suojakangas estämään aluskasvillisuuden kasvua kivipinnoitteen läpi. Alue tulisi olemaan suhteellisen helppohoitoinen, mutta luonnontilaiset nurmialueet tulisi raivata säännöllisesti.

4.2.3 Linja-autopysäkkien katokset

Linja-autopysäkkien katokset ovat yksi keino vaikuttaa kylämaisemaan ja pohjoisen luonnon olosuhteissa katokset olisivat tarpeellisia. Persoonalliset linja-autopysäkin katokset antavat kylästä omaleimaisen vaikutelman. Katokset toimisivat samalla myös ulkoilijoiden istumapaikkoina. Kyläyhdistys on toivonut Nuorgamin kylälle yhteensä kolmelle linja-autopysäkillä katoksen. Ne sijaitsevat autokorjaamon vieressä, Nuorgamin lomakeskuksen vieressä sekä Rajalassa vanhan rajavartioston lähellä (liite 1).

Linja-autopysäkin katoksen materiaali tulisi olla puuta, sillä pohjoisen kylän rakennukset ovat perinteisesti puusta tehtyjä. Kyläläiset valitsevat mieleisen linja-autokatoksen mallin, jonka voisi maalata kylälle sopivalla värillä ja sopivin teemoin. Katoksissa suositellaan käytettävän Nuorgamin omia teemoja, esim. lohiepysäkki, venepysäkki, tunturipysäkki. Katoksien suunnittelussa olisi hyvä hyödyntää kylän tuntevan puusepän taitoja ja näkemyksiä, jotta kylälle saataisiin ulkoasultaan ainutlaatuinen katos. Kuvassa 16 on esimerkkinä Utsjoen linja-autopysäkin katosmalli. Tällaisesta mallista voidaan muokata Nuorgamin kylään oma linja-autopysäkin katosmalli.

Linja-autopysäkkien katokset ovat Suomessa tiealueen ylläpitäjän vastuulla ja katosten rakentamiseen tarvitaan tiealueen ylläpitäjän lupa. Tiealueen kunnossapitäjä auraa pysäkit ja huolehtii pysäkkien katosten kunnossapidosta. Lapin ELY-keskuksen liikenne ja infrastruktuuri vastuualue on Lapin alueella tiealueen

ylläpitäjä. Heidän ohjeistuksen mukaan pysäkeille on mahdollista saada lupa katoksien rakentamiseen vain silloin, jos kunta tai kyläyhdistys sitoutuu huolehtimaan katoksien kunnossapidosta. Katos on myös mahdollista rakentaa pysäkille, jos katos sijoittuu tiealueen ulkopuolelle, esim. yksityiselle maa-alueelle, jolloin kunnossapito jää maanomistajan tai kyläyhdistyksen vastuulle. Risteyksien läheisyydessä katos ei myöskään saa olla autoilijoiden näkymäesteenä.

Nuorgamin alueella on linja-autoliikennettä myös yöllä, jolloin katokset pysäkeillä olisivat tarpeellisia. Nuorgamissa katosten rakentamisesta ja kunnossapidosta tulisi suunnitella ja sopia yhdessä kunnan ja kyläyhdistyksen kanssa. Nuorgamissa autokorjaamon viereisen pysäkin katos on mahdollista sijoittaa tiealueen ulkopuolelle yksityiselle maa-alueelle, mikäli maanomistaja antaa luvan. Siellä katokselle olisi myös paremmin tilaa. Rajalassa pysäkki sijoittuu tiealueelle ja ko. pysäkin katoksen rakentamiseen tarvitaan tiealueen ylläpitäjän lupa. Rajalan pysäkin katokseen tarvitaan myös tukevat jalat, sillä pysäkin katos sijoittuu rinteeseen. Nuorgamin lomakeskuksen pysäkki on nykyisellään hyvin ahdas ja siihen sopii katoksen sijasta ainoastaan penkki. Jonkin tiehankkeen yhteydessä lomakeskuksen linja-autopysäkki tulisi siirtää noin 20 metriä Rajalaan päin lomakeskuksen parkkipaikan kohdalle ja samalla pysäkestä tulisi tehdä hieman laajempi, jolloin linja-auto mahtuu pysäkille paremmin ja pysäkille olisi mahdollista tehdä katos. Ko. katos olisi mahdollista tehdä tiealueen ulkopuolelle, mikäli tilan omistaja antaa luvan.

Kuva 16. Esimerkkinä Utsjoen linja-autopysäkin katosmalli. Tästä Lapis-ssa käytetystä perinteisestä pysäkin mallista voidaan muokata Nuorgamiin oma katosmalli. Kuva: Kurkela 2011.

Kuva 17. Pulmankijärven tienvarren vanhalle sormontulle on kerätty jätettä. Roskat vaikuttavat negatiivisesti maisemallisesti herkällä alueella. Kuva: Kurkela 2011.

4.2.4 Yleinen siisteys

Yksi kylämaisemaan vaikuttava tekijä on kylän yleinen siisteys. Jokaisen talon pihapiiri, roskien keräyspaikat, postilaatit ja niiden kannatustelineet pitäisi olla ehjät ja siistit. Myös kyläraitin tienvarret ja muut yleiset paikat tulisivat olla siistejä ja roskattomia. Kyläraitin yleisestä siisteydestä Nuorgamin alueella huolehditaan vuosittaisissa kyläraitin siivoustalkoissa ja kunta järjestää tarvittaessa roskien keräyslavoja kylälle.

Maisemallisesti arvokkailla alueilla roskien keräminen tielle näkyvälle paikalle vähentää alueen maisema-arvoa ja vaikuttaa katsojan kokemukseen kauniista maisemasta. Esimerkiksi Pulmankijärven tienvarrella olevalle vanhalle sormontulle on kerätty erilaista jätettä (kuva 17). Kyseinen sormonttu sijaitsee hyvin lähellä kylää ja alueella kulkee paljon matkailijoita ja muita kulkijoita. Roskat sormontulta ja muilta yleisiltä paikoilta tulee hävittää mahdollisimman nopeasti, sillä maisemahaittojen lisäksi roskista voi liueta maaperään myrkyllisiä aineita, jotka voivat pilata mm. pohjavesiä. Jotta roskien kerääntyminen sormonttuun ei jatkuisi, sormontun tieliittymä pitäisi sulkea. Jos kylällä tarvitaan erillinen roskien keräyspaikka, tulee se sijoittaa kauemmas tieltä ja kylältä.

Yksityisten pihojen siistiminen on tilan omistajan omalla vastuulla. Oman pihapiirin siistiminen ja ylimääräisten tavaroiden säilyttäminen paikoissa, jotka eivät näkyisi suoraan kylätielle, vaikuttavat kylämaiseman siisteyteen merkittävästi. Jos pihaille kertynyttä tavaraa on mahdoton säilyttää takapihoilla, niiden eteen voisi pystyttää kevyen suoja-aidan peittämään pahimpia tavarakasoja ja roskasäiliöitä. Jos pihaan tehdään aita, tulisi aidan olla kevytrakenteinen, ettei se korostu liikaa maisemassa. Aita ei saisi olla liian massiivinen, sillä perinteisen pohjoisen pihapiirin kuuluu olla avoin. Aidan materiaali tulisi olla luonnon materiaalia, kuten puuta tai kiveä ja se tulisi olla väriltään talon väriin ja

luontoon sopivaa. Esimerkiksi ruskean, punertavan ja puun sävyt sopivat kylään. Myös maalaamaton harmaa puu sopii pohjoisen kylään (esim. alueen perinneaita).

Omaleimaisuutta ja mielenkiintoa kylän lähimaisemaan saadaan myös postilaatikkotelineiden avulla. Oma persoonallinen postilaatikon kannatusteline olisi myös mielenkiintoinen yksityiskohta lähimaisemassa. Nuorgamin kylällä on erilaisia postilaatikoita

Kuvat 18 ja 19. Postilaatit ja postilaatikoiden kannatustelineet ovat yksi osa kylämaiseman siisteyttä. Yhdistetty postilaatikon ja roskalaatikon teline on siisti ja erilaisin muotoiluun siitä voi saada omaperäisen. Kuvat: Kurkela 2011.

ja postilaatikkorivejä, joista osa kaipaasi kunnostamista. Jokaisen taloyhtiön ja omakotitalon omistajan tulisi huolehtia oma postilaatikkotelineensä kuntoon. Postilaatikon tulisi olla väriltään tilan päärakennukseen sopiva. Jos postilaatikoita on rivissä, tulisivat postilaatikat olla yhdessä samanlaisessa telineessä, jossa kaikki postilaatikat olisivat samanlaisia tai ainakin samankokoisia ja samalle korkeudelle kiinnitettyjä.

Useissa omakotitaloissa postilaatikko ja roskalaatikko ovat samassa telineessä (kuvat 18 ja 19). Tällainen järjestely on myös kylälle sopiva. Yhdistetty postilaatikko ja roskalaatikkoteline voi olla persoonallinen ja omaperäinen, mutta sen tulisi sopia talon väriin ja olla mahdollisimman luonnonläheinen materiaailtaan.

4.2.5 Siiddasjohkan kiveäminen

Kylän eteläpuolen tunturin rinteiltä laskee puro nimeltä Siiddasjohka (Siitosen joki) Auralan kaupan vierestä Tenojokeen (kuva 20). Puro on aikoinaan laskenut

Tenojokeen hieman nykyistä enemmän ylävirtaan päin, mutta tien rakentamisen yhteydessä se ohjattiin laskemaan nykyisestä kohdasta (Nuorgamin oyk). Ojaa on kaivettu kaupan vierestä ja osan matkaa tien vierestä, yläjuoksulla oja on luonnontilainen. Kaivetun ojan rumpujen suualueet ovat pinnoitettu isokokoisella pyöreällä kivipinnoitteella. Oja on paikoin syöppynyt voimakkaasti jyrkän laskun vuoksi ja erityisesti lumen sulamisvedet kuljettavat maa-ainesta alas Tenojokeen.

Lähimaisemaa Siiddasjohkan kaivetun ojan kohdalta voitaisiin parantaa mm. kiveämällä ojan luiskat ja pientareet pyörätielle näkyvältä osalta. Kivipinnoite myös vähentäisi ojan syöppymistä sekä hiedan ja saven valumista Tenojokeen. Ojan liuskat tulisi pinnoittaa pyöreällä isorakeisella luonnonkivellä, joka sopii hyvin Tenojoen maisemaan. Esimerkkinä Karnjarga-joki, joka on kunnostettu kiveämällä (kuva 21). Siiddasjohkaan kivipinnoitusta tarvitaan yhteensä noin 100 metrin matkalla ojan varteen tien molemmin puolin (35 m + 65 m).

Kuva 20. Siiddasjohkan luiskojen kiveäminen olisi mielenkiintoinen kohde lähimaisemassa. Kuva: Kurkela 2011.

Kuva 21. Esimerkkinä kunnostettu Karnjarga-joki Utsjoella. Siiddasjohkasta voisi tulla samantyylinen joki, jos se kunnostetaan. Kuva: Tuomo Salakka.

4.3 Kulttuuriympäristön kehittäminen

4.3.1 Nuorgamin kulttuuriperintökohteet

Nuorgamin alueella on vuosisatojen ajan ollut asutusta, joka on jättänyt merkkejä kylään. Tenon ja Utsjoen laaksossa on runsaasti vanhoja asuinkenttiä ja kulttuurihistoriallisia paikkoja. Lisäksi saamelaisesta kulttuuriperinnöstä kertovat historialliset kalastuspaikat, valtion rajakivet, erikoiset puut, Tenon ylityspaikat, polut ja talvitiet. Myös paikannimet sekä maaston ja vesistöjen nimitykset kuuluvat kulttuuriympäristöön. Vanhoja rakennuksia, kulkureittejä, peuran pyyntikuoppia yms. ei saisi hävittää, sillä ne kertovat alueen historiasta tuleville sukupolville. Vanhat kulttuurihistorialliset kohteet ovat mielenkiintoisia kohteita kulttuurimaisemassa ja niiden säilyminen on tärkeää.

Maisemanhoidon suunnittelualueelta ei ole dokumentoitu yhtään muinaismuistokohdetta, mutta kylältä Utsjoelle päin Alakönkäältä sekä Poratbokcán alueelta sekä Pulmankijärven lähistöltä on löydetty useita muinaisjäännöskohteita (Sarkkinen 2008). Lapin muinaismuistoista on tehty selvitys (Aikio 2004: Tenon- ja Utsjoen kulttuuri-inventointi), josta löytyy tarkempaa tietoa kohteista. Lisäksi muinaisjäännöskohteista löytyy lisätietoa selvityksestä: Tunturi-Lapin kiinteät muinaisjäännökset (Sarkkinen 2008).

Nuorgamin ja Utsjoen välillä oleva Nivajoki-Alajalven vanha yksityistie Alakönkäällä on nimetty museotiekohteeksi. Sorapäälysteisen vanhan koskenkiertotien museotieosuuden pituus on vajaa viisi kilometriä. Tiehallinto on nimennyt vuonna 1983 Nivajoki-Alajalven tie museotiekohteeksi, poistanut sen 1990-luvulla ja palauttanut 2005. (Museovirasto.)

Kuva 22. Norjan ja Suomen rajalla on kivimerkit osoittamassa maastossa rajan paikkaa. Kuva: Kurkela 2011.

Nuorgamin kylässä historiasta kertoo ainakin vanha postipolku, joka nousee kylältä ylös vaaraan Auralan kaupan vierestä. Vanha postipolku on ikivanha kulkureitti, jota pitkin on kuljettu vuosia. Nuorgamin osayleiskaavassa suojeltaviksi rakennuksiksi on merkitty Nuorgamin koulu sekä Nuorgamin kappeli eli Nuorgamin rukoushuone. Edelleen toiminnassa oleva Suomen pohjoisin koulu sijaitsee Tenojoen rannalla Niiltojoen lähellä. Kylähistorian vaiheisiin liittyvä Nuorgamin rukoushuone sijaitsee Auralan kaupan ja Tenojoen välissä. Rukoushuone oli opettaja Skuvla-almmai Holmbergin entinen talo. Hän toimi katekeettana Nuorgamissa 1920–1930-luvulla. Hän antoi talonsa kirkollista käyttöä varten ja hänen oma asuintalonsa oli siinä missä nykyisin toimii Auralan kauppa. (Nuorgamin oyk). Myöhemmin kappeli oli esikoislestadiolaisten seuratupa ja nykyisin kappeli on Utsjoen seurakunnan omistuksessa ja toimii seurakuntalaisten messu- ja kokoontumistilana (Utsjoen seurakunta.)

Nuorgamin kylässä Rajalassa 1940-luvulla rakennettu rajavartioasema kertoo myös alueen historiasta. Norjan ja Suomen välinen raja määrettiin vuonna 1751 ja rajan ylittämispaidat osoitettiin kivimerkein (kuva 22), jotka ovat vieläkin maastossa merkinä. Rajan ylittämistä valvomaan perustetun Nuorgamin rajavartioaseman toiminta on lopetettu vuonna 2007 rajavartioaseman siirryttyä Utsjoelle (Rajavartiostolaitos).

4.3.2 Vanhojen rakennusten kunnostaminen

Vanhoja historiallisia yksityisiä rakennuksia kylässä ovat ainakin Harjula sekä vanha Regina Holmbergin talo, jotka molemmat näkyvät kylätielle. Kylältä löytyy myös muita vanhoja taloja, joissa on mm. säilynyt perinteinen vanha pihapiiri rakennuksineen. Vanhoissa rakennuksissa on myös tallella sen ajan rakennusten arkkitehtuuri ja rakennustyyli. Tällaiset vanhat mielenkiintoiset rakennukset tulisi pitää kunnossa.

Vanhat rakennukset, joissa on oma persoonallinen arkkitehtuuri ja rakennustyyli kertovat kylän historiasta ja antavat kylämaisemalle persoonallisen vaikutelman. Vanhat rakennukset ovat ainutlaatuisia katoavaa käsitteitä. Vanhoja rakennuksia suositellaan pidettävän kunnossa ja niiden sen ajan rakennustapaa ja -tyyliä tulee vaalia. Myös pihan ulkorakennukset tulisi säilyttää, vaikka niillä ei olisi käyttöäkään. Jos rakennukset ovat päässeet rapistumaan huonoon kuntoon, ne tulisi kunnostaa ja siistiä. Ränsiytyneet rakennukset antavat kylästä epäsiistin ja huolimattoman vaikutuksen

Kuva 23. Uusien rakennuspaikkojen sijoittelulla, talojen väreillä ja rakennusmateriaaleilla uusi rakennuskanta voidaan sovittaa kyläkuvaan. Kuva: Gunnar Kristiansen, NVE 2011.

vierailijoille. Vanhat asuinrakennukset sekä pihapiirin muut rakennukset tulee pitää kunnossa ainakin ulkopäin. Myös pihapiireissä olevat aidat ja rikkoutuneet rakenteet tulisi kunnostaa ja siistiä.

Vanhon rakennusten kunnostamiseen tarvittavaa opastusta ja neuvoa sekä tietoa mahdollisista rahoitusmahdollisuuksista saa Lapin ELY-keskuksen alueiden käytön osastolta, Museoviraston rakennushistorian osastolta sekä Lapin TE-keskuksesta. Utsjoen kunnan alueella myös kunta sekä Saamelaismuseo Siida antavat neuvoja vanhojen rakennusten kunnostamiseen ja hoitoon liittyen.

4.3.3 Uusi rakennuskanta

Kylämaisemat muuttuvat ajan myötä kun kylään rakennetaan uusia rakennuksia ja vanhoja rakennuksia jää käytön ulkopuolelle. Uusia rakennuksia tehtäessä tulisi huomata, etteivät väestömäärä ja ihmisten toiminnot ylittäisi alueen maiseman sietokykyä. Eheän kyläkuvan säilyttämiseksi olisi edullisinta, että uudisrakentaminen täydentäisi kylärakenteessa olevia aukopaikkoja. Esimerkiksi tyhjiillään olevien tilojen uudelleen asuttaminen on maisemallisesti kannattavaa. Suunniteltaessa uusia rakennuspaikkoja on sovittava yhteen sekä asumisväljyys että tonttien maisemallinen ja taloudellinen sijoittaminen.

Rakennuspaikan huolellisella valinnalla, tonttien ja pihapiirien suunnittelulla sekä rakennuksen ulkoasulla voidaan myös vaikuttaa kylämaisemaan. Useilla alueilla kuten myös Nuorgamin kylällä on oma perinne rakennusten sommittelusta pihapiiriksi. Usein pääarakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluu useita pieniä ulkorakennuksia, kuten varasto, liiteri ja sauna. Vanhoja

perinteitä tulisi kunnioittaa myös uuden rakentamisen kohdalla. Uudisrakentamisen tulisi kunnioittaa paikallista identiteettiä, mutta sen ei kuitenkaan tarvitse kopioida vanhaa rakennuskantaa. Uusi rakennus tulisi suunnitella siten, että sen koko ja mittasuhteet, kattokaltevuus, materiaalit ja värit sopivat ympäröivään rakennuskantaan (kuva 23). Voimakkaita perusvärejä tulee välttää ja rakennukset ulkorakennuksineen tulee sijoittaa tiiviisti. Uudisrakentaminen on usein erityylistä kuin perinteiset rakennukset kylässä ja ne saattavat rikkoa alueen perinteisen kylämaiseman ilmeen.

4.3.4 Tilataideteos kylän Rajalassa olevalle P-paikalle

Nuorgamin kylän koillispuolella Rajalassa on P-paikka, josta on hienot näkymät Tenjoelle, Norjaan ja osittain kylän keskustaan. P-paikan ympäristöä pitäisi hieman raivata, jotta näkymät kylään eivät umpeutuisi. Nuorgamin maisemasuunnittelussa aluetta tarkastellaan myös kulttuurillisesta näkökulmasta, joten rajan läheisyydessä olevan P-paikan keskusalueella on hyvä tila kulttuuria tai elinkeinoa kuvaavalle tilataideteokselle.

Alueen tilataideteos voisi olla mielenkiintoinen katseen vangitseva elementti, joka kuvaa kylälle tärkeää toimintaa, kuten kalastuskulttuuria. Taideteoksessa voisi olla vanha vene, ukkoja, verkkoa jne. Esimerkiksi Ivalossa hotelli Kultahipun pihalla on kullanhuhdontaa kuvaava taideteos. Nuorgamiin sopisi samalla tyylillä tehty Nuorgamin kulttuuria kuvaava taideteos. Taideteos olisi hyvä saada tarpeeksi korkealle maanpinnasta, jotta se näkyisi myös talvella. Lisäksi on huo-

Kuva 24. Maisema kylän suuntaan Isonkivenvaaran näköalapaikalta. Kuva: Kurkela 2011.

mioitava auraslumen vaikutukset. Kyläyhdistys voisi yhdessä ideoida tilataideteoksen ja toteuttaa sen Utsjoen kunnan sekä tiealueen ylläpitäjän kanssa yhteistyössä. Tiealueen ylläpitäjältä tarvitaan lupa suunnitella ja tehtäessä tiealueelle rakennelmia.

Mikäli Rajalan P-paikan tila ei ole sopiva tilataideteokselle, taideteoksen voisi tehdä muualle kylään. Taideteos olisi tärkeää sijoittaa näkyvälle paikalle tien viereen. Maisemallisesti sopiva alue tilataideteokselle olisi mm. kylän keskustassa tien eteläpuolella Pulmankijärventien risteyksen vieressä olevalla vanhalla pellolla. Risteyksen molemmiin puoliin on vanhaa peltoa, jotka ovat tällä hetkellä käytön ulkopuolella. Alueet ovat yksityisomistuksessa, joten maanomistajalta tarvitaan lupa taideteoksen pystyttämiseksi. Taideteokselle hyviä paikkoja ovat myös matkailuyritysten piha-alueet, kauppajen lähialueet tai koulun piha.

4.4 Virkistysalueiden kehittäminen

4.4.1 Isonkivenvaaran näköalapaikka

Isonkivenvaaran laki on keskeinen näköalapaikka Nuorgamissa. Vaaran päältä näkee kauas puuttomalla tunturialueella. Vaaran päällä on myös Lapin yliopiston opiskelijoiden rakentama hieno kivivene, joka kuvaa Tenojokilaakson kulttuuria ja perinteitä. Näköalapaikan ohi kulkee Skaidijärven luontopolku. Luontopolulta pääsee vanhaa postipolkua pitkin alas kylään, mutta vanhaa postipolkua ei ole merkitty luontopoluksi.

Alue on avoin ja tuulinen paikka tien vieressä. Näköalat ovat ainutlaatuiset ja laajat ja ne yltyvät Norjan puolelle, eri puolille Kaldoaivin erämaata sekä Tenojoen laaksoon (kuva 24). Näköalapaikalla on paljon vierailijoita, jotka pysähtyvät vaaran päälle ihailemaan mai-

semia. Kohteeseen tarvitaan katselupaikka, jossa olisi yksinkertaiset opasteet mitä näkyy eri puolilla. Lisäksi Nuorgamin kyläseura on toivonut kohteeseen istumapaikkaa. Myös pöytä ja tuulenkestävä roskakori olisivat tarpeellisia. Isonkivenvaaran näköalapaikalle tarvitaan myös opastekyltti Nuorgamin kylän keskustasta, Pulmankijärventien risteyksestä.

Isonkivenvaaran näköalapaikka sijaitsee Pulmankijärven tien varrella. Kohteessa on pieni levike autoilijoille, mutta ei varsinaista parkkipaikkaa. Nykyinen levike tien vieressä on kapea ja se sijaitsee vaarallisessa paikassa rinteessä ja aiheuttaa liikenneturvallisuusriskin tiellä. Tiellä ei ole P-paikan merkkiä levikkeen läheisyydessä. Sesonkiaikoina keväällä sekä kesällä näköalapaikalla pysähtyy paljon ihmisiä, joten kohteessa on tarvetta laajemmalle parkkialueelle tai levikkeelle. Lisäksi levike pitäisi laajentaa enemmän vaaran päälle. Uuden parkkialueen tekeminen tai P-paikan laajentaminen ovat tiealueen ylläpitäjän vastuulla ja paliskunnalta tulee pyytää lupa, jos paliskunnan alueelle tehdään uusia rakenteita.

Isonkivenvaara on hyvin näkyvä paikka joka puolelta tunturista (kuva 25). Sen päälle ei tule tehdä kauas näkyvää, liian massiivista rakennelmaa katselutasanteeksi. Kohteeseen sopisi mahdollisimman huomaamaton ja luonnollinen rakennelma. Tien korkeudelta ovat samantyyppiset näkymät kuin matalalta katselutasanteelta, joten kohteeseen ei välttämättä tarvitse rakentaa erillistä katselutasannetta. Näköalapaikalle tulisi tehdä opaste mitä paikkoja eri puolilla näkyy. Esimerkiksi vaaran päälle voisi tehdä opasteviittapylvään, jossa viittoihin on merkitty eri kohteiden nimet ja etäisyydet. Opasteiden avulla vierailija saa käsityksen kokonaisuudesta ja pystyy hahmotamaan missä merkittävimmät kohteet sijaitsevat.

Istumapenkin, pöydän ja roska-astian voisi sijoittaa kiviveneen läheisyyteen, jolloin paikka olisi viihtyisä levähdyspaikka ja sieltä voi katsella kauas Kaldoaivin

Kuva 25. Isonkivenvaara näkyy hyvin eri puolille tunturialuetta. Kuva: Kurkela 2011.

erämaahan. Katselutasanteen ja penkin materiaalit tulisivat olla puuta tai kiveä tai niiden yhdistelmä. Kivi materiaalina sopii hyvin saamelaiskulttuuriin. Liitteessä 2 on esimerkkejä Nuorgamiin sopivista kalusteista. Lisäksi monet kiviä hyödyntävät yritykset suunnittelevat ja tekevät tilauksesta kivistä myös penkkejä ja pöytiä. Näköalapaikalle tulevien materiaalien tulee olla mahdollisimman kestäviä ja siistejä, jotta ne kestävät ankaria sääoloja ja pysyvät mahdollisimman kauan hyväkuntoisina. Näköalapaikan tulee olla mahdollisimman helppohoitoinen, ainoastaan roska-astian tyhjentämisestä on huolehdittava. Kylän asukkaat voisivat pitää huolta näköalapaikan siisteydestä mm. kyläseuran järjestämissä kevään siivoustalkoissa. Ennen kuin Isonkivenvaaran näköalapaikalle tehdään mitään rakennelmia, tulee maanomistajalta, paliskunnalta, tiealueen ylläpitäjältä sekä kunnalta pyytää lupa rakennelmien tekoon.

4.4.2 Maisemapolku

Nuorgamin kylä on maisemallisesti arvokkaalla paikalla Tenojoen varrella. Kylällä ei ole merkittyä luontopolkua tai kävelyreittiä. Skaidijärven luontopolku sijaitsee tunturissa kylältä muutaman kilometrin päässä, mutta polulta ei ole merkitty reittiä alas kylään. Kylällä ei myöskään ole kävelyreittiä Tenojoen rannalla. Nuorgamin kylälle tarvitaan luontopolku, josta maisemia sekä kulttuuriperintökohteita voidaan katsella maastossa kävelemällä. Kylällä on upeita näköalapaikkoja eri puolilla kylää, joten polulle löytyisi useita hyviä sijainteja, mikäli maanomistajat antavat luvan polun rakentamiselle. Kuvassa 28 on hahmotelma muutamasta mahdollisesta maisemapolkuvaihtoehdosta ja polun lähtöpisteen vaihtoehdoista kylälle. Hahmotelmassa on pyritty hyödyntämään jo olemassa olevia polun pohjia.

Kuva 26. Nuorgamin vanha postipolku nousee kylältä ylös tunturiin. Kuva: Kurkela 2011.

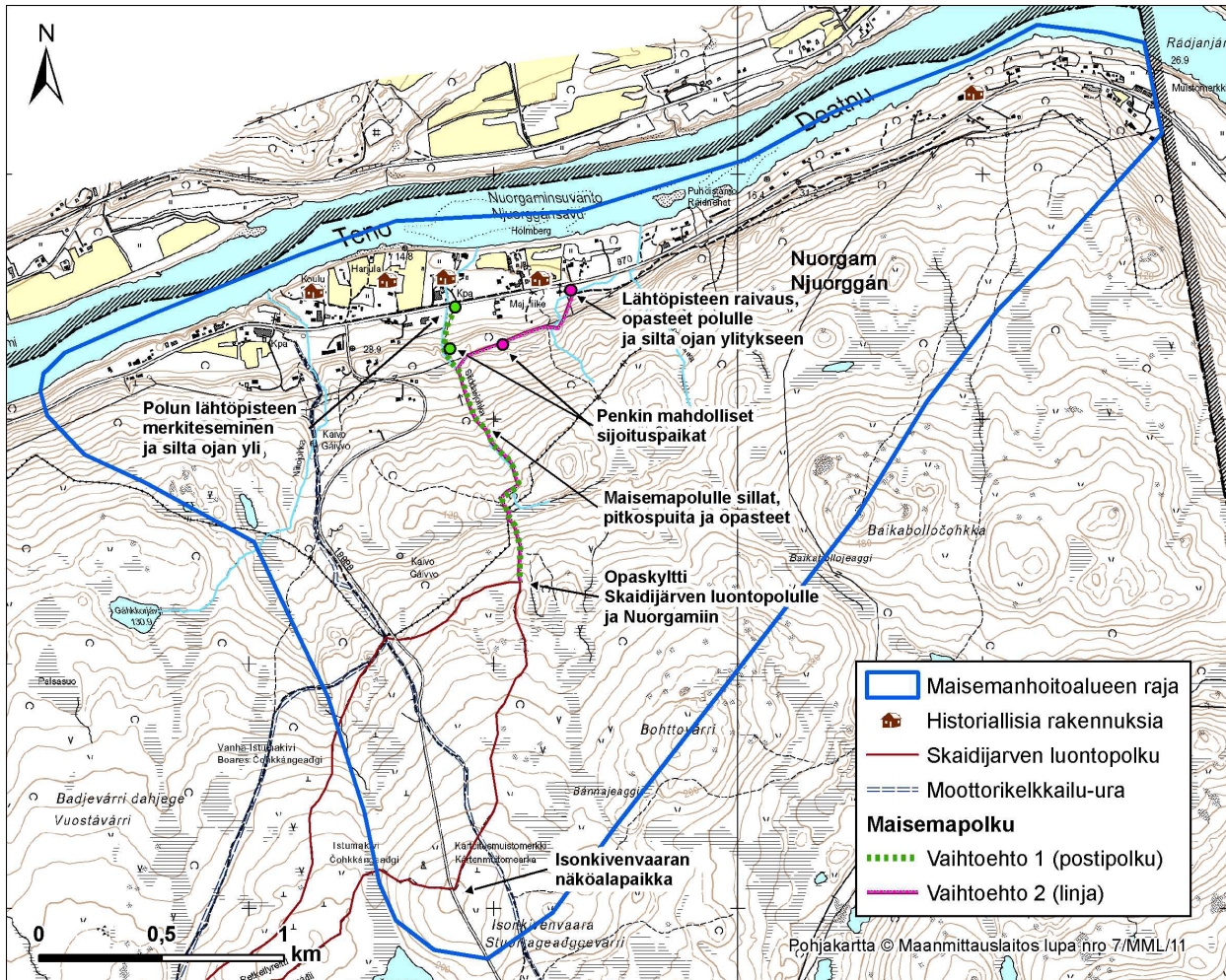
Kuva 27. Maisemapolku voisi kulkea kylän yläpuolella, jossa on jo valmis polku olemassa. Kuva: Kurkela 2011.

Maisemapolkuvaihtoehdoista vanha postipolku kulkee kylältä *Siiddasjohka* -ojan viereltä ylös tunturiin (kuva 26). Polku yhtyy vaaran päällä Skaidijärven luontopolkuun ja polkua pitkin pääsee myös Isonkivenvaaran näköalapaikalle. Polun pituus kylältä Skaidijärven luontopolulle on noin 1,3 kilometriä. Vanhaa postipolkua on käytetty kävelyreittinä, mutta polkua ei ole merkitty kylään asti, koska polun alkupää sijaitsee yksityisillä maa-alueilla ja polun rakentamiseen ei ole saatu lupaa maanomistajilta. Polun kunnostaminen luontopoluksi ja merkitseminen maisemakävelyreitiksi palvelisi sekä kyläläisiä että matkailijoita ja polun historiallinen arvo pääsisi esille. Maisemanäkymät polulta ovat hienot sekä kylään, Tenojoelle että Norjan puolelle (esim. kuva 7). Polku sijaitsee luonnollisessa kohdassa kylän keskustassa, jossa ei ole taloja lähellä ja polun käyttö ei aiheuttaisi häiriötä lähialueen asukkaille.

Vanhan postipolun kunnostaminen maisemapoluksi olisi kohtuullisen helppohoitoinen kohde. Polku pitäisi merkitä ja siihen tarvitsisi rakentaa pitkospuut muutamiin kosteiden painanteiden kohdalle sekä suonylityskohtiin. Lisäksi polun alun jyrkkään osuuteen, jossa keväällä lumen sulamisvedet syövyttävät polun pohjaa, voisi rakentaa muutamia pitkospuuportaita. Polun alkuun tarvitaan silta ojan yli sekä opasviitta polulle. Polun varrella on muutama hieno katselutasanne, josta on hienot näkymät alas kylään. Heti jyrkän osuuden jälkeen tasaisempaan kohtaan polun varrelle tulisi hyvä paikka istumapaikalle. Linjan kohdalla postipolulta voisi tehdä lisäksi pienen pistopolun linjalla olevalle polulle, jossa on hieno maiseman katselupaikka ja upeat näkymät kylään. Katselupaikalle voisi tehdä myös istumapaikan. Katselijat voisivat nähdä kylän historiallisine rakennuksineen ja samalla levähtää jyrkän osuuden jälkeen.

Jos postipolkua ei voida rakentaa, voisi maisemakävelyreitti kulkea muuallakin tunturialueella. Vaihtoehdossa 2 polun alkupiste olisi kylän keskustan pohjoispäässä, koh-

Kuva 28. Hahmotelma Nuorgamin kylän mahdollisista maisemapolkuvaihtoehtoista.

dassa jossa vanhan hiihtoladun katuvalot alkavat (kuva 28). Lähtöpaikka tulisi kunnostaa ja merkitä. Lähtöpisteen ympäristö vaatisi myös pajujen ja koivujen harventamista. Polku voisi nousta ojan lähellä kurua pitkin ylös tunturia kohden. Alkumatka on jyrkkä ja varvikkoinen, joten pitkospuut alkuosuudelle olisivat tarpeelliset. Polun alkupäähän tarvitaan myös silta ojan ylitykseen. Alun jyrkän osuuden jälkeen polku jatkuu kurussa jo valmista kintupolkua pitkin (kuva 28) ja ojan ylityksen jälkeen polku jatkuu kylätiien suuntaisesti kylän yläpuolella olevaa linjaa pitkin. Linjalla on jo valmis polku, josta on hienot näkymät kylään ja Tenojoelle. Reitin varrella on hieno maiseman katselupaikka, johon voisi pystyttää penkin, jolloin ulkoilija voisi levähtää ja tarkastella kylämaisemia (kuva 28, liitteet 1 ja 2). Polku voisi kulkea linjaa pitkin ja yhtyä postipolkuun, jota pitkin pääsee Skaidijärven luontopolulle ja Isonkivenvaaran näköalapaikalle. Polun pituus hiihtoladun lähtöpisteestä Skaidijärven luontopolulle olisi noin 1,7 kilometriä. Polulla on yhteensä viisi yksityistä tilaa, joilta tarvitaan lupa polun rakentamiseksi. Polku sijaitsi kylän laidalla ylhäällä tunturitasanteella, joten ulkoilijat eivät aiheuttaisi haittaa lähialueen asukkaille.

4.5 Luonnon maiseman kehittäminen

4.5.1 Maisemapuut ja pensaat

Nuorgamin kylä on täysin lehtipuuvaltaista. Havupuut eivät kasva alueella kasvuolosuhteista johtuen. Kylällä on muutamia selkeitä kohtia, jossa tunturikoivut ovat hieman isompia ja erottuvat maisemassa. Tällaisissa kohteissa maisemapuita kannattaa raivata esille, jotta puut erottuvat tielle. Talojen pihilla kasvavia maisemapuita tulee vaalia ja säästellä, sillä ne ovat mielenkiintoinen lisä kylämaisemassa ja elävöittävät maisemaa (kuva 29). Muutamissa kohdissa kylällä on vahva katajakasvusto. Näitä kohteita suositellaan raivattavan esille tunturikoivikon seasta. Katajat ovat alueen tyypillinen pensas ja ne ovat maisemallisesti arvokkaita sillä ne erottuvat maisemassa tumman vihreän värinsä vuoksi.

Kylämaiseman kehittämiseksi alueelle voisi istuttaa myös muutamia uusia maisemapuita. Alueella menestyvät tunturikoivut, pihlaja, haapa sekä raita.

Kuva 29. Harjulan tilan päärakennuksen vieressä kasvaa hienoja maisemapuita. Kuva: Kurkela 2011.

Auralan kaupan viereen pellon reunaan voisi istuttaa 3 kpl raitoja tai pihlajia maisemapuiksi. Raita on helpohoitoinen ja nopeakasvuinen pajuihin kuuluva puulaji, joka voi kasvaa jopa yli 10 metriä korkeaksi.

4.5.2 Pellot

Nuorgamin kylässä on useita peltoja, joista niitetään heinä vuosittain (kuvat 4 ja 5). Pellot avartavat maisemaa ja mahdollistavat laajat näkymät eri puolille kylää. Pellot tuovat vaihtelua maisemaan. Keskeisillä alueilla kylän keskustassa ja rajan seudulla olevat pellot tulisi säilyttää viljely- tai laidunkäytössä. Aikoinaan alueen pelloilla on ollut karjaa ja lampaita laidunmassa, mutta tällä hetkellä kylällä ei ole yhtään laiduneläimiä. Laiduneläimet sopivat kylämaisemaan ja ne pitävät luonnollisella tavalla pellot avoimena. Myös Nuorgamin osayleiskaavaehdotuksessa osa kylän pelloista on merkitty maisemallisesti tärkeiksi alueiksi, joille ei saa rakentaa uusia taloja.

4.5.3 Tienvarsien raivaus

Nuorgamissa useissa kohdissa koivikot ja pajut valtaavat avoimet alueet ja peittävät näkymiä joelle ja rajaavat tiemaiseman putkimaiseksi. Nuorgamin kylällä raivattavia kohteita löytyy sekä kylän keskustan tuntumasta että rajan seudulta (liite 1). Yhteensä raivattavaa aluetta suunnittelualueella on noin 4,3 hehtaaria. Erityisesti tienvarsia suositellaan raivattavan kohdista, josta saadaan avattua näkymiä joelle (kuva 30). Maat ovat enimmäkseen yksityisten omistuksessa, joten mahdolliset raivaukset ovat alueen maanomistajan vastuulla. Tiealueella ja risteysalueilla raivaukset hoitaa tiealueen ylläpitäjä.

Pienialaiset tienvarsimetsien raivaukset tuovat vaihtelua maisemaan ja paikoin avaavat näkymiä Tenojoelle. Alueella tehtävät raivaukset parantavat merkittävästi alueen maisemakuvaa. Tasaisilla tienvarsilla raivaus laajentaa näkymiä syvemmälle metsään ja raivauksen avulla voidaan tuoda esille erilaisia kohteita. Nuorgamissa raivauksilla voidaan tuoda esille erikoisia kiviä tai erilaisia puita. Yksittäinen pihlaja tai kataja tuo vaihtelua tunturikoivu- ja pajuvaltaiseen alueeseen. Lisäksi raivaus antaa kasvutilaa puille ja puuryhmille, jolloin kasvamaan jääneet koivut vahvistuvat ja kasvavat kookkaammiksi.

Puusto raivataan vaihtelevaksi, jolloin puita jätetään erikokoisiin ryhmiin vaihtelevin välein. Tasaista harvennusta tulee välttää. Alueella puusto on hyvin ohutta ja kitukasvuista, jolloin raivauksissa isoimmat ja elinvoimaisimmat puut pyritään säästämään. Myös hyväkuntoiset pihlajat, raidat ja haavat säästetään, sillä ne tuovat monimuotoisuutta alueelle. Lisäksi säästetään erikokoisia puuryhmiä. Eroosioherkissä kohdissa Tenojoen rantatörmillä kasvillisuus sitoo maata ja estää eroosiota. Näillä kaltevilla alueilla raivaus on tehtävä varoen, jolloin poistetaan vain yksittäisiä puita parhaimmilla näkymälinjoilta. Pajut ja koivut kasvavat vähitellen aukkopaikoille, joten raivaukset on tehtävä uudestaan muutamien vuosien kuluttua. Nuorgamin pohjoisen sijainnin vuoksi pajukot ja vesakot eivät kasva umpeen uudestaan niin nopeasti, joten työn jälki näkyy usean vuoden ajan. Raivausjätteet olisi hyvä kerätä pois tielle näkyviltä alueilta tai kerätä siisteihin pinoihin raivausalueen reunaan.

Kuva 30. Tienvarsimetsien raivauksella saataisiin avattua näkymiä Tenojoelle. Kuva: Kurkela 2011.

5 Maisemanhoitotöiden kustannusarvio

Toimenpide	Työn kuvaus	Kustannusarvio
EU:n pohjoisimman pisteen kunnostaminen ja infotaulu	Infotaulu Raivaus Pohjan kunnostaminen Konetyö Luonnonkivilaatat polulle Ojan kivipinnoite Aita Pöytä ja istuimet (*Roska-astia)	10 500–15 000 €
Info-piste	Info-piste kylän keskustaan	5 000–7 000 €
Linja-autopysäkkien katokset	2 tai 3 katosta (Perinteinen linja-autopysäkin malli turvekatolla)	4 000–5 000 €/kpl
Siiddasjohkan kunnostaminen	Ojan luiskien kiveäminen (pituus noin 100 m) isorakeisella luonnonkivellä	8 000–10 000 €
Isokivenvaaran näköalapaikan kehittäminen	Pöytä ja istuimet Opasteet (*Roska-astia)	1 500 € (Levikkeen laajentaminen puuttuu laskelmasta)
Maisemapolku kylältä tunturiin	Polun pituus noin 1,3–1,7 km. Pitkospuita kosteisiin kohtiin ja mahdolliset portaat ja sillat Lähtöpisteen raivaaminen Opasteet Istumapaikka	20 000–30 000 € (hinta-arvioon vaikuttaa toteuttavien pitkospuiden ja portaiden määrä)
Tienvarsien raivaaminen	Useita pienialaisia alueita eri puolella kylätietä ja jokivartta, yht. 4,3 ha	5 000 €
<p>*Roska-astia hankitaan kohteeseen vain silloin, jos kyläyhdistys tai kunta sitoutuu huolehtimaan sen tyhjentämisestä ja kunnossapidosta.</p> <p>Huom. Kustannuksiin vaikuttavat monet muuttuvat tekijät, joten hinta-arviot ovat vain suuntaa antavia. Esimerkiksi materiaalien hintoihin vaikuttavat materiaalien hankintapaikka sekä kuljetuskustannukset.</p>		

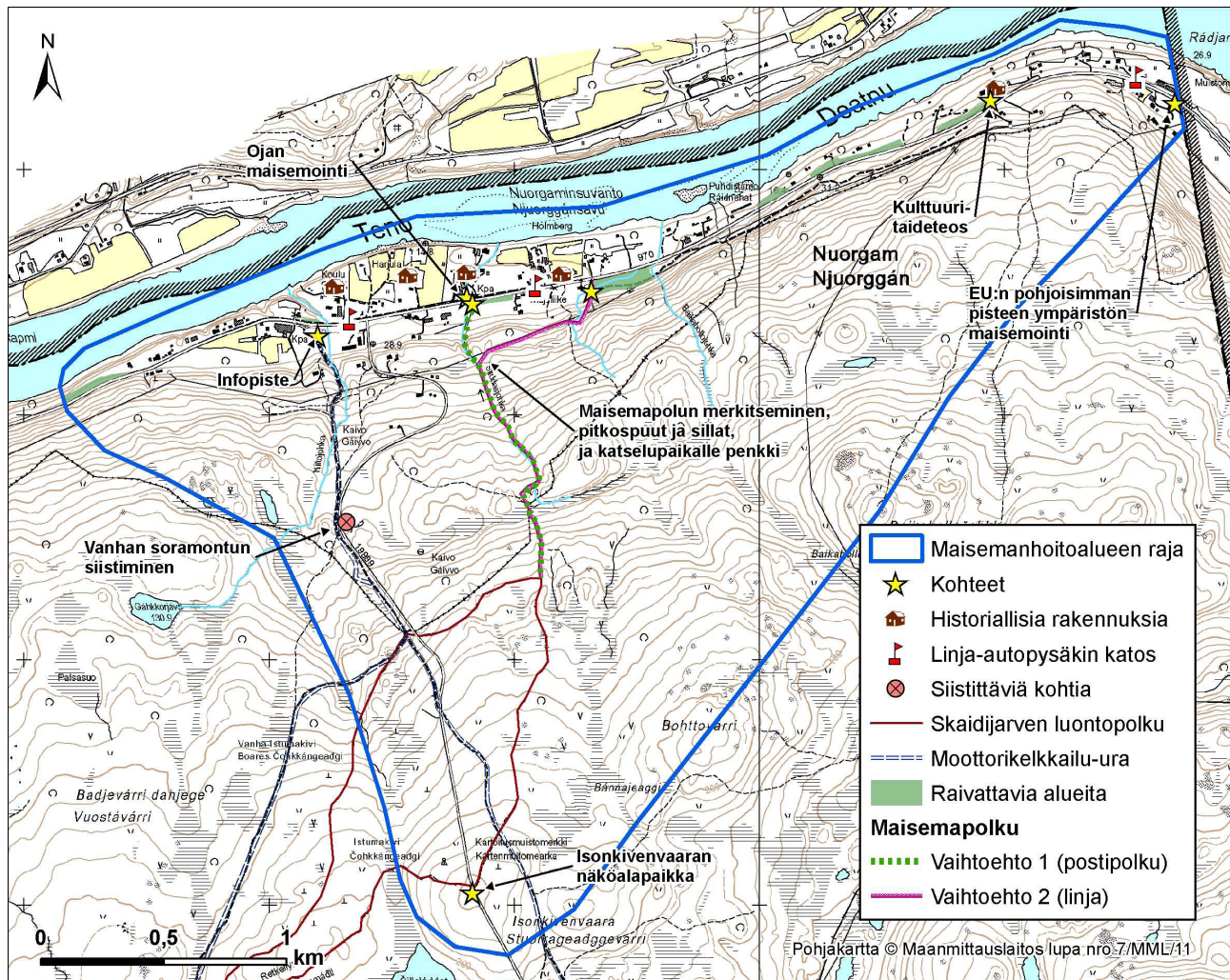
Lähteet

- Aikio, S. 1985. Katsaus saamelaisten historiaan. Teoksessa Linkola, M. (toim.) Lappi osa 4. Saamelaisten ja suomalaisten maa. Hämeenlinna.
- Maa ja Vesi Oy 2005. Nuorgamin osayleiskaava (ehdotus), Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Jaakko Pöyry Infra, Maa ja Vesi Oy. Utsjoen kunta.
- Kantola, S., Korsström-Magga, K., Simppala, H. ja Vuorenmaa, R. 2008. Nuorgam, Skaidijärven ympäristötaidepolku. Lapin yliopisto.
- Nuorgamin kyläsuunnitelma. Nuorgamin kyläseura ry 1998–1999.
- Utsjoen seurakunta. Nuorgam, rukoushuone. Utsjoen seurakunnan internetsivut osoitteessa: <http://utsjoensrk.nettisivu.org/utsjoen-seurakunnan-toimitilat/nuorgam-rukoushuone/> 3.10.2011.
- Paulaharju, S. 1927. Taka-Lappia. Helsinki.
- Perho -hirsikalusto. Hirsisorvaamo Välimäki. Wood Group Oy:n internetisivut: <http://www.wood-group.fi/tuotesivut/perho.htm>. 8.12.2011
- Pohjois-Lapin maakuntakaava. Maisemaselvitys. 2005. Lapin liitto.
- Olotar -kalusteryhmä. Hirsiveisto Laasonen Ay:n tuotteet, Olotar -kalusteet. Internetosoitteessa: <http://www.olotar.fi/app/product/view/-/id/26>. 8.12.2011.
- Sarkkinen M. 2008. Tunturi-Lapin kiinteät muinaisjäännökset.
- Sukevan kiven luonnonkivi penkki ja pöytä. Sukevankivi Oy tuotteet. Internetosoitteessa: http://www.sukevankivi.fi/tuotteet_puu-tarhakalusteet.html. 8.12.2011
- Tenojoen monikäyttösuunnitelma 2006. Tenojoen moninaiskäyttösuunnitelman uusiminen – Tenojokilaakson rajayhteistyö –Interreg -hanke. Lapin ympäristökeskuksen raportteja 2/2006. Rovaniemi.
- Utsjoki-Nuorgam Palveluopas. Utsjoen kunta.
- Utsjoen rajavartioasema. Utsjoen rajavartiostolaitos. Internetosoitteessa: <http://www.raja.fi/rvl/lr/home.nsf/pages/D2004C-FA34F7C231C2257014003EF59C>. 3.10.2011.

Liitteet

Liite 1. Kartta Nuorgamin maisemanhoitoalueen kehitettävistä kohteista.

Liite 2. Esimerkkejä Nuorgamiin sopivista ulkokalusteista.

Olotar -kalusteryhmä. (Hirsiveisto Laasonen Ay)

Lappset Group Oy:n PARK –sarjan penkki
(NF2892-1* PARK) (Lappset Group Oy)

Lappset Group Oy:n PARK -sarjan kalusteryhmä
(000510-17 PARK) (Lappset Group Oy)

Lappset Group Oy:n PARK –sarjan penkki betonijalalla
(052211-16 PARK) (Lappset Group Oy)

PERHO –hirsikalusteryhmä. (Hirsisorvaamo Välimäki)

Sukevan Kivi OY:n luonnonkivi penkki ja pöytä. (Sukevan Kivi Oy)

RAPORTEJA 119 | 2013
NUORGAMIN KYLÄN MAISEMANHOITOSUUNNITELMA

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

ISBN 978-952-257-925-6 (painettu)
ISBN 978-952-257-926-3 (PDF)

ISSN-L 2242-2846
ISSN 2242-2846 (painettu)
ISSN 2242-2854 (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-257-926-3

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus

